BIBLIOTECA INSTITUTULUI DE STIINȚE ADMINISTRATIVE
No. 20

IOAN C. FILITTI
consilier permanent legislativ

Despre vechea organizare administrativă a Principatelor Române

EXTRAS
din „Revista de Drept Public" Anul IV, No.

BUCUREȘTI
FUNDAȚIA CULTURALĂ REGELE MIHAI I. IMPRIMERIA
1929

BIBLIOTECA INSTITUTULUI DE STIINȚE ADMINISTRATIVE
No. 20

IOAN C. FILITTI
consilier permanent legislativ

Despre vechea organizare administrativă a Principatelor Române

EXTRAS
din „Revista de Drept Public” Anul IV, No. 2

BUCUREȘTI
FUNDAȚIA CULTURALĂ REGELE MIHAI I, IMPRIMERIA
1929

DE ACELAŞ AUTOR:

*(Cele cu semnul ** se găsesc de vânzare la librăriile: „Alcalay" „Cartea Românească" şi „Pavel Suru").*

** 1. Despre Negru-Vodă. — Extras din Analele Academiei române, Sect. ist., 1924.

2. Studii despre banatul oltean:
   a) Craioveştii. — In *Convorbiri literare,* anul 54 (1922), p. 193. 292.398.
   ** b) Banii şi caimacamii Craiovei.— Extras din revista *Arhivele Olteniei,* III, (1924).
   c) Banii Ţării Severinului şi banii Olteniei. — In revista *Arhivele Olteniei,* VI (1927), p. 31.
3. Din arhivele Vaticanului. Buc. 1913.
   Vol. I. Doc. bisericeşti (1353—1699). *Epuizat.*
   ** Vol. II. Doc. politice (1526—1788).
4. Hrisoave şi cărţi vechi:
   a) în *Arhiva Soc. ştiinţifice şi literare din Iaşi,* anul 27 (1916), p. 7.
   b) în revista *Spicuitor în ogor vecin* I (1920), p. 129. 136. 138.
   c) în *Revista istorică* (a d-lui Iorga): X (1924) p. 110 şi 240; XII (1926) p. 12.
5. Biserici şi ctitori:
   a) Despre biserica Maica Domnului din Slatina-Olt. In revista *Literatura şi arta română* XII (1908) p. 413; în *Convorbiri literare,* anul 46 (1912) p. 159; în revista *Spicuitor în ogor vecin,* I (1920) p. 151; în *Buletinul comisiunii monumentelor istorice,* 1929.
   b) în *Revista istorică* (a d-lui Iorga) II (1916) p. 61; XI (1925) p. 89.
   c) în Revista *Spicuitor în ogor vecin,* I (1920) p. 146;
   d) Schitul Aninoasa-Cislău (jud. Buzău) şi neamul Doamnei Neagăi. In *Revista arhivelor,* I No. 2, p. 210.
   e) Chipurile lui Nicolae Vodă Mavrocordat şi familiei sale în bisericile bucureştene. In *Convorbiri literare,* anul 58 (1926), p. 421.
   f) în *Buletinul comisiunei monumentelor istorice, 1929.*

** 6. Arhiva Gheorghe Gr. Cantacuzino. Buc., 1910.

** 7. Condica Poenarilor-Almăjani.— Extras din *Arhivele Olteniei,* anul VIII (1929).

8. Despre neamul lui Mihai Viteazul:
   a) Mama şi soţia lui Mihai Viteazul. In *Convorbiri literare,* anul 52 (1921), p. 609.

b) Ctitorii de la Plăviceni-Olt şi neamul Doamnei Stancăi. — In revista *Arhivele Olteniei,* VI (1927), p. 266.

9. Un raport catolic despre Moldova la sfârşitul sec. al. XVII-lea. — In *Revista istorică,* (a d-lui Iorga), XII (1926), p. 193.

10. Din iconografia noastră laică (sec. XVII). — In *Convorbiri literare,* anul 56 (1924), p. 203.

•• 11. Lettres et extraits concernant les relations des Principautés roumaines avec la France, 1728—1810. — Buc. 1915.

•• 12. Aşezământul cultural al mitropolitului Dositei Filitti, de la înfiinţare până astăzi. — Buc. 1911.

Averea episcopului Costandie Filitti. In *Revista arhivelor* No. 4 (1927), p. 156.

13. Un grec românizat: Stolnicul Ştefanache Cremidi (1730—1764). — In *Revista istorică* (a d-lui Iorga), I (1915), p. 105.

•• 14. O pagină din istoria medicinei în Muntenia (1784—1828).— Extras din *Revista ştiinţelor medicale,* Fevruarie, 1929.

15. Cine e cronicarul Dumitrache. — In *Convorbiri literare,* anul 57 (1925).

16. Notice sur les Vogoridi. — In *Revue historique* (a d-lui Iorga), IV (1927), pag. 314.

•• 17. România faţă de capitulaţiile Turciei.— Extras din Analele Acad., Secţ. ist., 1915.

•• 18. Despre reforma fiscală a lui Constantin Vodă Mavrocordat.— Extras din revista *Analele economice şi statistice,* 1928.

19. Vechiul drept penal român:

a) (în colaborare cu D. I. Suchianu). Contribuţii la istoria dreptului penal român. — Extras din *Revista penală* V (1926), p. 442 (epuizat).

b) (în aceeaş colaborare). Din vechiul drept penal român. (Răspuns d-lui prof. S. G. Longinescu). — In *Curierul judiciar,* 9 Oct. 1927.

•• *c)* Despre vechiul drept penal român.— Extras din *Revista de drept penal şi ştiinţă penitenciară,* Nov. Dec., 1927.

•• 20. (în colaborare cu D. I. Suchianu). Contribuţii la istoria justiţiei penale în Principatele române. (Organizarea judecătorească şi procedura penală). Extras din *Revista de drept penal şi ştiinţă penitenciară.* Ian.-Fevr. 1928.

•• 21. Despre vechea organizare administrativă a Principatelor române. Extras din *Revista de drept public,* 1929.

22. Incercări de reforme în Muntenia sub Grigore Vodă Ghica. (1822—1827). — In *Convorbiri literare,* anul 40 (1906) p. 905.

23. Arhondologia Munteniei la 1822—8. — In *Revista arhivelor,* anul 1927, No. 4, p. 19.

24. Documente inedite relative la epoca regulamentară:

a) în *Convorbiri literare,* anul 42 (1908), p. 506; anul 43 (1909), p. 550 şi 562; în *Revista de istorie, arheologie şi filologie,* vol. XI (1910), pag. 192.

b) Jurnale inedite ale obşteştii extraordinare adunări de revizie a Regulamentului organic al Moldovei. In *Revista de istorie, arheologie şi filologie,* vol. 10 (1909) p. 33 şi în *Convorbiri literare,* anul 58 (1926), p. 514.

c) Primele convenţii între Principatele române. In revista *Viaţa românească,* anul 3 (1908), p. 178.

d) Despre abuzurile consulilor în epoca regulamentară. — In aceeaşi revistă, anul 5 (1910, p. 339.

•• *e)* Turburări revoluţionare în Ţara Românească între anii 1840—1843. Extras din Analele Acad.., secţ. ist., 1911.

f) Une lettre du Prince de Serbie au Prince de Valachie en 1844. — In *Revue historique* (a d-lui Iorga), III (1926), p. 92.

•• *g)* Catagrafia oficială de toţi boerii Ţării Româneşti la 1829. — Extras din *Revista arhivelor,* 1829.

25. Partea boerimii în elaborarea Regulamentului organic. — In revista *Cugetul românesc,* anul II (1923), p. 258 şi 743.

•• 26. Corespondenţa Domnilor şi boerilor români cu Metternich şi cu Gentz între anii 1812—1828. — Extras din Analele Acad. rom. Secţ. ist., 1914.

•• 27. Corespondenţa consulilor englezi din Principatele române, 1828—1836. Extras din Analele Acad. rom., Secţ. ist., 1916.

•• 28. Domniile române sub Regulamentul organic, 1834—1848.— Ediţia Academiei române, 1915 (Primul Năsturel din 1913).

29. Vlădica Luca (1583—1629) strămoş al poetului Cârlova. — In *Convorbiri literare,* anul 55 (1923), p. 319.

30. Două scrisori de la Constantin Negruzzi. — In *Convorbiri literare,* anul 55 (1923), p. 93.

31. Evoluţia claselor sociale în trecutul Principatelor române. — In revista *Arhiva pentru ştiinţa şi reforma socială,* anul V No. 1—2 şi No. 3—4; anul VI No. 3—4 (Va urma).

Un rezumat al întregului studiu, sub titlul:

•• Clasele sociale în trecutul românesc.— Extras din *Convorbiri literare,* 1925.

32. Originile democraţiei române. — In revista *Viaţa românească,* Noemvrie 1922, Ianuarie şi Fevruarie 1923.

33. Din căimăcămia lui Alex. Vodă Ghica:

a) Un raport diplomatic muntean din timpul căimăcămiei lui Alexandru Vodă Ghica, 1856. — In *Revista istorică* (a d-lui Iorga), anul X (1923), p. 65.

b) Un émissaire valaque à Paris en 1857. — In *Revue historique du sud-est européen,* II (1925), p. 82.

34. Cum s'a făcut alegerea de la 24 Ianuarie 1859. — In *Convorbiri literare,* anul 50 (1916), p. 103.

•• 35. Un proiect de constituţie inedit al lui Cuza-Vodă la 1863. Buc., 1929.

36. Preţul pământului expropriat.— In *Convorbiri literare,* anul 51 (1919), p. 286 şi 553.

37. Reforma administrativă. — In revista *Viaţa românească,* anul 13 (1921), pag. 326.

38. Articole de istorie contimporană:

a) Maiorescu la 1913. — In *Convorbiri literare,* anul 52 (1920), p. 115.

b) Raporturile ruso-germane față de sud-estul european. In revista *Viața românească*, Sept. și Oct. 1921.

c) La răspântie. (România față de războiul mondial). — In aceeaș revistă, anul 13 (1921), p. 62.

39. Despre Consiliul legislativ:

** *a)* Originea și menirea Consiliului legislativ. Extras din *Revista de drept public*, 1927.

** *b)* Ierarhia funcțiilor, armonizarea salariilor și situația constituțională a Consiliului legislativ. — Extras din *Curierul judiciar*, 30 Oct. 1927.

** *c)* Cum a fost înțeles Consiliul legislativ.— Extras din *Curierul judiciar*, 7 Aprilie 1929.

40. Generalități cu privire la istoria națională:

a) O minune istorică. — In calendarul național al ziarului America. Cleveland, Ohio, 1924.

b) Istoria națională în revista Convorbiri literare. (In *Convorbiri literare*, No. jubilar, vol. 59, 1927, p. 77).

41. Recenzii asupra următoarelor lucrări:

a) E. Lovinescu, Istoria civilizației române moderne. (In *Convorbiri literare*. Ian. și Fevr., 1925).

b) C. C. Giurescu, Organizarea financiară a Țării Românești în epoca lui Mircea cel Bătrân (In *Convorbiri literare*, anul 60, 1927, p. 194).

c) C. C. Giurescu, Contribuții la studiul marilor dregătorii în sec. XIV și XV. (In *Convorbiri literare*, anul 60, 1927, p. 198.

d) Emil Vîrtosu, Tudor Vladimirescu (In *Revista arhivelor*, No. 4, 1927, p. 245—8).

e) G. Fotino, Contribution à l'étude de l'ancien droit coutumier roumain. (In *Convorbiri literare*, anul 60, 1927, p. 195—8).

f) C. C. Giurescu, Noui contribuții la studiul marilor dregătorii în sec. XIV și XV. (In *Convorbiri literare*, anul 58, 1926, p. 305).

g) I. Vlădescu, Despre dări sau impozite. (In *Convorbiri literare*, anul 58, 1926, p. 306).

h) C. C. Giurescu, Un anteproect necunoscut al legiuirii Caragea. (In *Convorbiri literare*, anul 55, 1923, p. 690).

i) Jean D. Condurachi, Câteva cuvinte asupra condiției juridice a străinilor în Moldova și Țara Românească până la Regulamentul Organic. (In revista *Viața românească*, 1920, p. 135.

k) Ioan D. Condurachi, Soli și agenți ai Domnilor Moldovei la Poartă, în sec. XVII. (In revista *Viața românească*, 1920, p. 136).

42. Notițe mărunte:

a) Probitatea știrilor contimporane în cronograful lui Dositei al Monembasiei, de V. Grecu. (In *Revista arhivelor*, No. 4, 1927, p. 245).

b) Radu I, de C. Kogălniceanu. (In *Revista arhivelor*, No. 4, 1927, pag. 254.

c) Postelnicul Ianache (sec. XVII). In *Revista arhivelor*, No. 4, 1927, pag. 234.

d) Juristul Nestor. — In *Revista arhivelor*, No. 4, 1927, p. 234.

DESPRE VECHEA ORGANIZARE ADMINISTRATIVĂ A PRINCIPATELOR ROMÂNE

Vechea noastră organizare administrativă a derivat din înseși împrejurările în care s'a format poporul român și în care s'au închegat Principatele române și s'a adaptat apoi nevoilor politice, economice și sociale ale vremii.

Din parte-mi și deosebesc în această veche organizare aceleași trei faze pe care le-am constatat și în evoluția claselor noastre sociale [1]).

Prima, de la întemeierea Principatelor până în sec. XVI-lea, când se desvoltă o fiscalitate impusă de exigențele turcești;

A doua fază, a organizației pe care o voi numi slujitorească, derivată din fiscalitate și care cuprinde sec. XVI și XVII;

A treia fază, a încercărilor zadarnice de reforme administrative în ciuda angrenajului fiscal și care, începând din sec. XVIII, se sfârșește, acum 100 de ani, cu Regulamentul Organic, de la care începe modernizarea.

I.

Organizarea de Stat a Principatelor române prezintă de la început și neîntrerupt un caracter unitar și centralizat. Domnul concentrează în mâinile sale, pentru întreg teritoriul, puterile legiuitoare, executivă și judecătorească.

Izvorul puterii absolute a Domnului trebue căutat în înseși împrejurările în care s'au format Principatele.

Pentru Muntenia, procesul de formațiune pare să fi fost următorul: [2]) grupuri de familii scoborîtoare dintr'un strămoș comun, trăiau în indiviziune pe un hotar, proprietatea lor, și erau cârmuite de voevozi, aleși de capii familiilor din grup, ziși de la o vreme cnezi. In caz de războiu, voevodul era conducătorul grupurilor și avea pu-

1) Clasele sociale în trecutul românesc. Extras din Convorbiri literare, Fevr. și Aprilie 1925.

2) I. C. Filitti, Despre Negru Vodă. Extras din An. Ac. rom. Secț. ist. Seria III. Tomul IV, 1924.

teri absolute. In prima jumătate a secolului XIV-lea, voevodul dela Argeş isbuti să impună autoritatea sa altor voevozi, mai ales din părţile nordice ale Olteniei şi, devenind astfel un mai mare voevod, să-şi întinză stăpânirea, în scurtul timp de o jumătate de veac, dela Carpaţi până la Dunăre şi la Marea Neagră, prin isgonirea sau supunerea rămăşiţelor stăpânirii tătăreşti.

Moldova dimpotrivă, a fost o ţară de descălecătoare, ce s'a întins iarăşi, într'un timp tot atât de scurt, dela poalele Carpaţilor până la Nistru.

Astfel, înseşi trebuinţele de apărare şi de extindere a Statului faţă de vecinii de alt neam şi de altă lege au impus concentrarea puterilor absolute în mâinile unui singur mai mare voevod.

Deoarece la noi n'a existat feodalitate, puterea absolută iniţială a Domnului n'a cunoscut veacuri de eclipse ca puterea regală în Occident. Din aceeaş cauză n'au existat la noi, ca în Occident, acele rămăşiţe ale feodalităţii, sau acele instituţii creeate chiar de regi pentru a lupta împotriva feodalităţii şi care, sub forma de state generale, state provinciale, privilegii municipale, adunări ale clerului şi parlamente judecătoreşti, au temperat, dar şi acolo numai câtva timp, puterea absolută regală.

De altă parte, prin însăşi originea ei, puterea domnească este de la început la noi dominată de ideea de Stat ca şi suveranitatea în imperiul roman. Domnul apare la noi dela început, aşa cum fusese şi împăratul roman, ca reprezentant al intereselor Statului. Nu sunt semne la noi ca Domnul să fi privit Statul, ca regii din occident dinainte de feodalitate, ca un patrimoniu privat, pe care să-l poată împărţi între fiii săi, nici puterea sa ca un bun particular de care să se desbrace, dacă vrea, în favoarea unor indivizi sau unor aşezăminte, prin concesiuni viagere sau ereditare.

Domnii noştri s'au intitulat totdeauna voevozi şi domni din mila lui Dumnezeu. Această titulatură a rămas aceeaş şi după ce şi-au dobândit scaunele prin mijlocirea sau din graţia Turcilor. Umilinţele la cari Domnii, în împrejurările vitregi ce au urmat după ivirea Turcilor la Dunăre, au ajuns să fie supuşi în seraiul de la Constantinopol, ca manifestări ale unor concepţii de guvernământ asiatice, trebuie să treacă pe planul al doilea faţă de consideraţia că în ochii propriilor lor supuşi şi în hotarele Statului lor, ei continuau să fie aleşii lui Dumnezeu, unşi în Patriarhia dela Ţarigrad şi în Catedralele noastre după uzurile imperiale bizantine şi păstrându-şi alaiul întreg şi puterile depline. Dealtfel şi suveranii creştini din Occident n'au încetat niciodată de a face o adâncă deosebire între cârmuitorii, cu titluri oricât de pompoase, ai provinciilor turceşti, şi Domnii noştri, pe care-i calificau de principi.

De altă parte, titlul de Domn implicà ideea de suveranitate şi cuprindeà aceeaş noţiune ca şi titlul roman de împărat [1]).

1) Cf. N. Iorga, Le caractère commun des institutions du sud-est de l'Europe. Paris, Gamber, 1929.

Dreptul de viaţă şi de moarte al Domnului asupra supuşilor săi nu se exercità la noi în mod mai arbitrar decât în occident atunci când, spre pildă, Regele Henric al III-lea al Franţei puneà la cale asasinarea ducelui de Guise.

Domnul puteà dà ordine permanente şi obligatorii ca nişte legi.

Erà supremul judecător.

Puteà face război şi încheià pace.

Aceste drepturi, afară de cel din urmă, le-a păstrat întregi şi după ce numirea lui a ajuns să se hotărască de Poarta otomană.

Şi toate aceste puteri erau tot atât de legale ca şi ale suveranilor absoluţi din Occident. Domnitorii cu tendinţe de despoţi asiatici au fost osândiţi de contimporanii lor şi priviţi ca nişte excepţii. Concepţia normală a rămas necontenit că dacă Domnul cârmueşte absolut, el trebuie totuşi să rămâie respectuos de obiceiul pământului. Aşa spre pildă, în pricinile în care se recurgeà la jurători, Domnul nu puteà decât sau să confirme dreptul enunţat de aceştia, sau să recurgă la un număr îndoit de jurători cari să dovedească strâmbătatea celor dintâi. [1])

A legiferà nu se prea obişnuià în trecutul nostru depărtat. Legea erà obiceiul pământului, uzul tradiţional, născut odată cu formarea poporului român şi cu întemeierea Principatelor. Când, rareori, se introduceà vreo orânduială nouă, legiuitorul erà Domnul, în sfatul său de care vom vorbi.

Aplicarea legilor, sub îndoita formă a distribuirii justiţiei şi a îndestulării serviciilor publice, erà tot în mâinile Domnului. Nici aiurea ideia separaţiei funcţiilor în Stat nu s'a născut decât târziu.

Pentru tot poporul însă, şi la noi ca şi aiurea, Domnul erà mai ales supremul judecător, de care dealtfel justiţiabilii se simţeau mai apropiaţi decât astăzi de cea mai înaltă instanţă judecătorească. Pe când însă aiurea regele, cu timpul, a judecat în persoană tot mai rar şi că, treptat, numai unele cazuri au fost rezervate judecăţii lui, la noi Domnul n'a încetat niciodată de a exercità personal deplinătatea atribuţiilor lui judecătoreşti.

Insfârşit, Domnul absolut nu numai domneà, dar şi cârmuià efectiv. Erà un fel de ministru al unui singur şi mare departament în care se concentrau toate trebile publice, pe care el le rezolvà zilnic şi personal. Primeà direct plângeri de la locuitori; da ordine direct chiar funcţionarilor subalterni din provincii; delegà dregători de diverse trepte şi categorii pentru cercetarea şi rezolvirea afacerilor. Meşteşugul domnesc nu erà o sinecură.

* * *

Tot ce nu este a legiferà şi a judecà, este a administrà.

Astfel înţeleasă, noţiunea de administraţie are azi o sferă foarte largă.

1) C. Giurescu, Despre boeri, p. 42.

In vremurile vechi însă, şi la noi ca şi aiurea, erà mult mai restrânsă. Deosebirea între Statele occidentale şi Principatele române a fost aceasta că din cauza împrejurărilor neprielnice de pe urma încercuirii de către Turci, s'a păstrat mai multă vreme la noi pecetea Statului primitiv, care nu cunoaşte alte îndatoriri administrative decât asigurarea autorităţei Domnului înlăuntru, apărarea fiinţei Statului contra atacurilor din afară şi găsirea mijloacelor financiare necesare pentru aceste două scopuri.

Cu asemenea trebuinţe reduse, dar esenţiale, fireşte că nu se simte nici nevoia de organe de execuţie diferenţiate.

La noi ca şi aiurea întâlnim de la început două feluri de organe ajutătoare ale Domnului în îndeplinirea atribuţiilor sale: corpuri consultative pentru hotărîrea măsurilor de luat şi agenţi de execuţie ai hotărîrilor luate. [1])

Voevozii Principatelor au fost dela început, în mod firesc, înconjuraţi de tovarăşi de arme cari trăiau în apropierea curţii lor şi cu cari se sfătuiau.

Din cele dintâi timpuri ale istoriei Principatelor, întâlnim în ele două stări sociale: una, de proprietari ai solului, cari formează şi clasa conducătoare; alta, de oameni aşezaţi pe pământurile celor dintâi şi subordonaţi lor.

Proprietatea solului aparţine, în indivizie, familiilor scoborîtoare dintr'un strămoş comun.

O parte a solului se cultivă, în loturi, de către coloni, cari dau proprietarului dijmă; altă parte este rezervată de proprietari, cari o cultivă în regie, cu ajutorul tot al colonilor, cari li mai datoresc, în acest scop, lucru sau clacă.

Indatorirea principală a tuturor proprietarilor de moşii erà de a venì călări la oaste, pe proprie cheltuială, însoţiţi de câte doi-trei călăreţi de fiecare sat ce stăpâneau. Astfel a fost compusă strălucita cavalerie care a pierit la Valea Albă. Numai la mari primejdii se recurgeà şi la oastea pedestră de ţărani.

Primii sfetnici domneşti trebue să fi fost recrutaţi dintre capii familiilor stăpânitoare a unei bune părţi a solului, cari consimţiseră, unii de voie, alţii siliţi, la o alcătuire de Stat unitară şi cari formau nobilimea teritorială, prima noastră clasă conducătoare şi totodată oastea principală a ţării.

Dar, fireşte, sfetnici s'au putut alege şi la noi şi din alte categorii sociale, din oameni de rând cari inspirau încredere, sau se distingeau prin serviciile ori devotamentul lor. Dintre aceştia, unii trăiau chiar la curte, şedeau la masa Domnului, erau în favoare deosebită. Prin ei se puteà ajunge până la persoana stăpânului şi dobândì bunăvoinţa lui. Dintre ei s'a format cea dintâi aristocraţie izvorîtă din favoare domnească şi care s'a putut ridicà chiar deasupra nobilimii de naştere.

1) ePentru toată această parte I, vezi studiul meu: Evoluţia claselor sociale în trecutul Principatelor române. In Arhiva p. ştiinţa şi reforma socială, V. No. 1—2 p. 71—113.

Cele mai vechi sfaturi domneşti ce cunoaştem din hrisoavele noastre sunt, ca şi în Sârbia încă din sec. al XII-lea, sfaturi restrânse de câţiva boeri, cu sau fără funcţiuni. Dar, după enumerarea acestora, urmează aproape întotdeauna menţiunea: „şi cu credinţa tuturor boerilor mari şi mici ai Domniei mele". Această formulă s'a menţinut până destul de târziu. Ea arată că erà vorba numai de sfetnici, cu sau fără funcţiuni, fără ca toţi fireşte să poată şi participà de fapt.

Cu timpul, acest sfat obişnuit al Domnului a evoluat în sensul că au dispărut din el sfetnicii fără funcţiuni. Au fost însă totdeauna cuprinşi în el toţi titularii dregătoriilor celor mari ale ţării.

In împrejurări extraordinare însă, Domnii convocau şi adunări mai mari, în felul acelora de pe vremea lui Nemania în Sârbia. Veneau atunci şi principalii proprietari ostaşi, cu oamenii lor. In Moldova, se adunau „la locul de pe Siret ce se chiamă până azi direptate" (în sensul de sfat) cum se exprimă cronicarul Ureche, în jurul locului unde se sfătuiau boierii, aşa cum se petreceau lucrurile şi în Statele prefeodale din Occident. Când un străin contimporan cu Ştefan cel Mare spune că acest Domn, muribund, a strâns „în câmp" pe „toţi ai săi" şi pe „şefii fiecărei partide", termenul „ai săi" are acelaş sens ca în occident, însemnează sfetnicii Domnului, şefii partidelor sunt boerii cari nu se înţelegeau pe cine să aleagă în locul marelui voevod, iar adunarea s'a făcut „în câmp" pentru că erà de faţă şi armata de proprietari, căreia aveà să se comunice rezultatul deliberării într'o pricină atât de importantă. O astfel de adunare ni înfăţişează Prilusius când, la 1553, în „Leges seu statuta ac privilegia regni Poloniae" povesteşte inchinarea de la 1485, în Colomea, a lui Ştefan cel Mare către regele Poloniei. Zice că „toţi băştinaşii cari au moşii de veci în Moldova şi toţi ceilalţi curteni de frunte erau de faţă călărindu-şi calul şi aveau steguleţe" şi apoi precizează cu cine venise Ştefan Vodă: cu „ostaşi, zişi în limba lor boieri, având fiecare alături câte un credincios al său". Asemenea adunări nu pot fi calificate de „populare", cum nu erau nici în Occident, nici în Sârbia lui Nemania.

* * *

Trec la organele de execuţie ale voinţei domneşti.

Şi la noi, ca şi în Occident înainte de feodalitate, Domnii s'au ajutat, pentru rezolvirea afacerilor publice, de funcţionarii lor de curte, de „slugile" lor, termenul dobândind o nuanţă onorabilă din cauza calităţii eminente a stăpânului. Aceştia, devenind sfetnici şi pentru afacerile de Stat, s'au transformat cu timpul în slujitori ai Statului.

Dregătoriile apar treptat în sec. XIV şi XV, împrumutate dela statele vecine. [1])

Cel mai vechi dregător în amândouă principatele este marele vornic.

Vornicul muntean erà judecătorul personalului curţii şi mai marele judecător al ţării întregi. Numai el puteà judecà pricinile de omor şi numai el puteà pronunţà pedeapsa cu moartea în pricinile criminale.

Erà totodată şeful poliţiei şi siguranţei Statului. L'am puteà compară cu un ministru de interne, care ar formà, în acelaş timp, el singur, curtea de apel unică a ţării.

La sfârşitul sec. XV-lea atribuţiile lui au fost mărginite la Muntenia propriu zisă; aceleaşi atribuţii, în cât priveşte Oltenia, au fost date atunci asupra altui dregător, marele ban cu sediul la Craiova. [2])

Aceleaşi erau şi atribuţiile marelui vornic moldovean dar, până în sec. al XVI-lea, el a fost şi comandant al oştirilor.

Pentru Muntenia, izvoarele nu ni arată cine erà în vechile timpuri, comandantul oastei; este probabil că Domnul dădeà această însărcinare aceluia dintre marii dregători în care aveà mai multă încredere.

Logofătul din amândouă Principatele a fost şi la noi, la început, funcţionarul însărcinat cu gătirea şi pecetluirea actelor domneşti şi a căruia importanţă, tocmai din cauza acestor atribuţii, a crescut apoi treptat, ca şi spre pildă a cancelarului din Ungaria. La el veneau şi de la el porneau toate actele de procedură privitoare la pricinile ce Domnul judecà. El aveà şi atribuţii de hotarnic în pricinile de moşii. Prin el, măcar dela o vreme, se rezolvau şi chestiile privitoare la raporturile dintre Stat şi biserică.

Vistierul aveà atribuţia foarte importantă de a vegheà ca vistieria domnească, la început tot una cu a Statului, să nu fie niciodată goală. La început şi la noi, nevoile domniei vor fi fost îndestulate, ca şi în regalităţile prefeodale din occident, prin danii făcute Domnului, prin dijmele percepute de la colonii şi iobagii de pe moşiile domneşti şi particulare, prin îndatorirea de a găzduì pe domn, pe însoţitorii şi pe dregătorii lui şi de a le hrănì caii.

Marii vistieri cumulau de obicei, în primele timpuri, şi funcţia de mari vameşi, vămile fiind încă de pe atunci unul din principalele izvoare de venituri. Când, din cauza desvoltării Statului şi mai ales pe urma fiscalităţii impuse de exigenţele turceşti, numărul dărilor şi al perceptorilor, deosebiţi pentru fiecare din ele, s'a înmulţit şi mecanismul financiar s'a complicat, îngrijirea de tezaurul particular al Domnului, alimentat din anumite venituri, a rămas pe seama unui alt dregător al curţii, ce există şi el din vechi, marele cămăraş.

1) C. C. Giurescu, Contribuţii la studiul marilor dregătorii în sec. XIV şi XV. 1926. Acelaş, Noui contribuţii. 1925.

2) I. C. Filitti, Banii Ţării Severinului şi banii Olteniei. In Arhivele Olteniei, VI (1927), p. 31—8.

Postelnicul, zis mai întâi stratornic, erà îngrijitorul patului, odăii de culcare a Domnului. Cu timpul, a devenit dregătorul care introduceà la Domn persoanele importante. In Moldova, în a doua jumătate a sec. al XVI-lea, el a dobândit şi atribuţiile de judecător asupra personalului curţii domneşti, atribuţii ce până atunci aparţinuseră marelui vornic. In amândouă Principatele, măcar din sec. XVI-lea, marele postelnic erà şi şeful curierilor ce duceau corespondenţa oficială. Erà secretarul Domnului pentru relaţiile din afară. De el depindeau în Moldova, cârmuitorii ţinutului de reşedinţă domnească, Suceava, apoi Iaşi.

Ceilalţi dregători ce apar treptat în sfatul domnesc, spătarul, paharnicul, stolnicul, comisul, slugerul, pitarul şi alţii, nu îndeplineau decât funcţiuni ale curţii. In schimb, trebuie citat marele armaş, deşi nu erà boer de sfat, căci prin îngrijirea lui se executau sentinţele de moarte şi el erà supraveghetorul temniţelor. Toţi aveau însă şi atribuţii judecătoreşti în tot cuprinsul ţării, dar cu această distincţie, măcar dela o vreme, că numai judecata marilor vornici în Moldova, a marelui vornic şi a marelui ban în Muntenia, erà obligatorie; ceilalţi dregători mari nu puteau judecà decât dacă înpricinaţii recurgeau la ei.[1])

Ceeace este de reţinut, este că toate serviciile de stat erau pe seama a vre-o 5—6 dregători mari, cari îndeplineau totodată şi servicii de curte şi că toţi cumulau atribuţii administrative şi judecătoreşti, corespunzătoare serviciilor publice esenţiale în acea vreme.

Nu e de mirare, odată ce ne gândim că chiar în Franţa, când s'au înfiinţat secretarii de Stat, atribuţiile lor nu erau diferenţiate: toţi au avut egală competenţă pentru toate chestiunile până în a doua jumătate a sec. a. XVI-lea.

Până în a doua jumătate a sec. al XVIII-lea, marii noştri dregători n'au avut leafă, după cum n'au avut atâta vreme nici similarii lor din Occident. Ca şi aceştia, trăiau din părţile ce li erau afectate din veniturile Statului, din gloabele adică amenzile, ce pronunţau, din daniile de sate ce li făceau Domnii, din darurile ce primiau dela subalterni la numirea acestora în slujbă şi în tot timpul slujbei şi însfârşit se bucurau cele mai deseori de scutiri de dări acordate de Domni. Măcar în Moldova, şi măcar din sec. al XVII-lea, unora din ei li erau atribuite şi veniturile din anumite ţinuturi ale ţării.

Dregătorii mari de Stat şi de curte erau ajutaţi de funcţionari imediat subalterni, cari purtau aceleaşi titluri ca şi şefii lor, cu adăogirea însă a lui „vtori" adică al doilea, sau a lui „treti" adică al treilea.

Astfel, întâlnim pe lângă marele vornic, un al doilea şi un al treilea vornic, pe lângă marele logofăt, un vtori şi un treti logofăt, etc.

Veneau apoi funcţionarii subalterni, zişi „slugi" ale marilor dregători, după cum aceştia din urmă erau „slugi" ale Domnului. Purtau iarăşi acelaşi titluri ca şi marii dregători de cari depindeau, însă în

1) D. Cantemir, Descrierea Moldovei, ed. Acad. rom., 1875, p. 112.

formă diminutivă: cei dintâi menționați în documente sunt vorniceii, spătăreii, și păhărniceii din Moldova în sec. XV-lea.

Atribuțiile vorniceilor în Muntenia propriu zisă și în Moldova, și ale bănișorilor în Oltenia, erau privitoare în primul rând la ordine și siguranță. Prin ei se mai mânau țăranii la prestațiile datorite domniei: lucru la cetăți, la iazuri, la mori, la drumuri, la poduri; prin ei se făceau rechizițiile de cărușe și de cai pentru oaste, pentru transporturi, și pentru transmiterea corespondenței oficiale.

Păhărniceii scoteau oamenii la lucrul viilor domnești; stolniceii privegheau pescuitul în gârle pentru îndestularea mesei domnești; comișeii îngrijeau de cositul fânului necesar grajdurilor domnești, clucereii strângeau grâul pentru aprovizionarea curții domnești, etc.

De marele vistier depindeau cei mai mulți slujbași fiscali însărcinați cu strângerea dărilor în natură și bani. Până în secolul al 16-lea, numărul lor erà relativ redus: ilișarii, perceptori ai unei taxe de pescuit; posadnicii, cari percepeau o dare pentru întreținerea cetăților; birarii, perceptori ai birului; găletarii, ai dijmei din grâne cu măsura zisă găleată; vinăricerii, ai dijmei din vin; oierii, ai dijmei din oi; goștinarii, ai dijmei din porci; albinarii, ai dijmei din stupi; mierarii, ai dijmei din miere; fânarii, ai dijmei din fân, etc.

Toți subalternii marilor dregători mai erau însărcinați și cu strângerea diferitelor dări în natură și bani cuvenite șefilor lor erarhici.

In sfârșit, toți erau și globnici, adică puteau pronunța gloabe sau amenzi asupra contravenienților sau recalcitranților. Amenzile pentru vitele găsite de pripas se percepeau de pripășari; osluharii percepeau osluha, amenda pentru neascultare; dușegubinarii, dușegubina, adică prețul răscumpărării omuciderilor.

Toți acești slujbași n'aveau leafă și trăiau pe socoteala administraților.

* * *

Diviziunile teritoriale apar în Principatele române din cele mai vechi timpuri.

In Muntenia, teritoriul erà împărțit în sudstvo, termen slav echivalent cu acela de județe, care se pot comparà cu jupele din vechea Sârbie [1]), în sensul că par a fi corespuns cu teritoriile ocupate de grupurile de familii încă dinainte de închegarea Statului.

In Moldova, [2]) pe lângă volost adică ținut, mai apare din cele dintâi timpuri și o altă organizare teritorială, ce se întâlnește și în Ungaria pe urma unei influențe slave, și anume aceea a „ocolurilor": mai multe sate sunt grupate într'o circumscripție administrativă în jurul unui târg. Avem astfel în unele ținuturi ale Moldovei, sate

1) N. Iorga, Românii și Slavii.
2) Izvoarele, în studiul meu despre Evoluția claselor sociale, l. c. V No. 1—2, p. 101 și notele. — I. Bianu, Doc. rom. I, 174.

„de sub ascultarea ocolului târgului", sau ce „umblă cu ocolul târgului" și alte sate ce „umblă cu ținutul". Este de observat dealtfel că spre deosebire de ce se petrece în Muntenia, cele mai multe ținuturi ale Moldovei poartă numele orașelor de reședință, ceeace arată că aceste circumscripții administrative sunt posterioare reședințelor lor și formate în jurul acestor reședințe.

In genere, în Moldova, au coexistat cârmuitori ai ținuturilor și cârmuitori ai ocoalelor, între cari se iveau adeseori rivalități jurisdicționale.

Avem astfel din vechi, pentru ținuturile Moldovei, dregători cu titulaturi diverse.

Mai întâi pârcălabii, de obiceiu câte doi, cârmuitori de cetăți întărite cu mare importanță militară și ai ocoalelor respective In secolul al XV-lea, pârcălabii dela Cetatea Albă, Chilia, Neamț, Cetatea Nouă (adică Roman), Hotin, și Orheiu, luau loc în sfatul domnesc. In sec. XVI-lea această situație eminentă o mai au pârcălabii de Hotin, Neamț și Roman.

Avem apoi, în Moldova, simpli pârcălabi de ținuturi, iarăși de obiceiu câte doi. Așa spre pildă, pârcălabii de Cotnari, cari din seci. XVI depindeau, se înțelege de ce, de marele paharnic [1]); pârcălabi. de Iași, cari tot pe atunci luau loc în divanul domnesc [2]).

Alte ținuturi ale Moldovei, erau cârmuite de starosti, titlul polon al castelanilor. Starosti se întâlnesc din vechile timpuri și în ținuturile în care se aflau și pârcălabi comandanți ai cetăților și ocoalelor respective. Astfel în sec. XV-lea, avem pârcălabi de Neamț și starosti de Neamț [3]), iar în sec. XVII, portari și pârcălabi de Neamț și pârcălabi de ținutul Neamțului. Până în sec. XVII-lea starostele și pârcălabul de Hotin sunt doi dregători deosebiți. Deasemenea încă din sec. al XV-lea, cârmuitorul ținutului Sucevei se numește staroste, iar al cetății poartă titlul de portar. Titlul de pârcălab al cetății Suceava nu apare decât în sec. al XVI-lea, ca legat de funcția de hatman comandant al oștirilor, creiată atunci. Starosti se numeau și cârmuitorii ținuturilor Cernăuți și Putna [4]).

La Botoșani, Dorohoi, Câmpulungul moldovenesc, Vrancea, cârmuitorul ținutului purtà titlul de vornic.

Cârmuitorii ocoalelor târgurilor au purtat însă totdeauna titlul de pârcălabi și ei percepeau vama locală, numită chiar „pârcălăbie" [5]).

Cât privește Muntenia, cetățile au fost prea puține la număr Pârcălabii cetății Poenari figurează din când în când în sfatul

1) Iorga, Ist. comerțului rom. I. 174. — Miron Costin, ed. V. A. Urechia, II. 133 (sec. XVII când erau ziși de Putna) — Pârcălab de Dorohoi, sec. XVII (Iorga, St. și doc. VII. 371).
2) Melhisedec, Cronica Romanului, 290 (anul 1552).
3) I. Bogdan, Doc. lui Ștefan cel Mare, I, 94.
4) Iorga, St. și doc. VII. 364 (anul 1619). — Și la Bârlad, sec. XVII.
5) Cf. Arhiva din Iași, XXXII No. 2 (articol de Nichita).

domnesc în prima jumătate a sec. XVI. Intâlnim însă din sec. XV judecători sau județi, pârcălabi și vornici, cari par să fi fost totodată cârmuitori ai orașelor principale din județe și ai județelor înseși. Din sec. XIV „Țara Severinului", corespunzătoare cam cu județul Mehedinți, când cu, când fără cetatea Severinului, a fost cârmuită de un dregător important, numit ban. De la 1419, odată cu pierderea definitivă a cetății Severinului, banii au fost cârmuitori ai teritoriului format din județul Mehedinți și o bună parte din Gorj, cu reședința la Tismana [1]). După înființarea, la sfârșitul aceluiaș secol, a băniei Olteniei întregi, întâlnim, în afară de marele ban, bani de județ, pe cât se pare numai pentru județul Jiului, sau Mehedinți și numai până în sec. XVII, și subalterni bănișori.

Titlul de vornic a persistat până la mijlocul veacului al XVIII-lea, la Câmpulung și Târgoviște. Acesta a și fost titlul găsit și menținut [2]) de Austriaci, pentru cârmuitorii județelor, în timpul ocupației Olteniei dela 1718 la 1739.

Cârmuitorii diviziunilor administrative depindeau, în Oltenia de marele ban, în Muntenia și Moldova, de marii vornici.

* * *

Trec la comună.

In occident, comuna a apărut în evul mediu ca o unire de locuitori jurați a se apără împotriva arbitrarului seniorului, sau a fost creiată prin emanciparea concedată, benevol ori silit, de senior. Odată înființată, comuna trăià într'o perpetuă defensivă față de senior, în stare de ostilitate, care se manifestă și prin zidurile ce foarte des o înconjurau și prin miliția proprie ce întreținea. In sânul comunei occidentale, astfel izolată ca o insulă în mijlocul teritoriului feodal, s'a desvoltat o clasă aparte, cu o viață deosebită de a populației rurale vecine, o clasă de oameni solidari prin profesiunile și interesele lor diferite de ale celor dela țară. Izolarea cetățenilor îi sileà la specializări în îndeletniciri deosebite de ale rurarilor, îi împiedecà de a se confundà cu celelalte categorii sociale și-i consacră cu timpul ca o clasă aparte, burghezimea.

Tocmai din cauza acestei origini a ei, se desvoltă în burghezime o concepție de drept deosebită de a societății feodale înconjurătoare. Deoparte, ideia egalității măcar civile și a libertății muncii; de altă parte, concepția feodală a unei societăți compuse din stăpâni și șerbi.

La noi, unde n'a existat feodalitate, nici nu s'a desvoltat comuna în sensul medieval occidental, nici nu s'a înfiripat o burghezime.

Orașele și târgurile noastre, născute din aglomerări sătești, sau de coloniști străini, în jurul reședințelor domnești, sau a popasurilor comerciale, au dus totdeauna o viață strâns legată de moșia pe care

1) I. C. Filitti, Banii Țării Severinului și banii Olteniei, l. c.
2) Arhivele Olteniei, VIII (1929), p. 65.

s'au desvoltat. Târgoveții și orășenii dela noi rămâneau în cea mai mare parte plugari pe moșia târgului, ca până azi în mahalalele unora din orașele noastre. Viața lor nu se deosebeà mult de a ruralilor. Aveau, ca și ruralii, îndatoriri către proprietarul moșiei respective, particular sau Domn; erau, ca și ruralii, subordonați autorității centrale a Domnului.

Orașele și târgurile noastre se foloseau de moșia din jurul lor, fie ~~în virtutea unor acte domnești, dacă moșia erà domnească~~, fie prin învoeli cu proprietarul particular al moșiei. Odată ce se desvoltà un târg mai însemnat sau un oraș, interesul comercial sau politic impuneà însă ca locul așezării să fie privit ca loc domnesc. Dacă deci orașul sau târgul se desvoltase pe o proprietate particulară, Domnul intervenià pentru a răscumpără locul și a-l hărăzì târgului spre folosință. Invers, Domnii s'au considerat totdeauna ca stăpâni ai moșiilor târgurilor, de care puteau dispune după plac, chiar în favoarea unor particulari.

Târgurile rămase pe moșii particulare s'au emancipat cu vremea prin răscumpărare dela proprietari.

Orașe au existat la poalele Carpaților înainte de întemeierea Principatelor și aveau o organizare municipală împrumutată din Ardeal, unde erà de origine occidentală. Această organizare a fost extinsă apoi și asupra orașelor ce s'au desvoltat posterior intemeerii statelor, dar din orașe și târguri n'a lipsit niciodată dregătorul domnesc, dependent de marele vornic.

Autoritatea comunală se compuneà din șoltuz sau mai rar „voit", în Moldova, din județ în Muntenia, asistat de 12 pârgari sau jurați, aleși de târgoveți.

Autoritatea centrală domnească erà reprezentată, în Moldova, prin vornicii de târg [1]), ureadnicii [2]), namesnicii [3]) sau ispravnicii de târg cari, pentru că pe lângă atribuțiile administrative și fiscale aveau și atribuții judecătorești, se mai numeau și „sudți" adică judecători, tot așa precum spre pildă în Polonia castelanii erau numiți și judices. Judecau asistați uneori de „oameni buni" cari însă îndeplineau un rol mai mult pasiv, de martori la judecată. [4])

In Muntenia, se constată din vechi judecători, pârcălabi, vornici și vameși dela orașe [5]). Atribuția principală a pârcălabilor de orașe din Muntenia erà de a percepe vama internă în târguri și în satele dimprejurul târgului. Voința domnească li puteà însă lărgì com-

1) I. Bogdan, Doc. lui Ștefan cel Mare, I, 232. (Suceava 1408, Siret 1479)
2) Iorga, o. c. I. 248. 252 (Botoșani, Piatra).
3) Namestije, dela mesto — loc, grec. topos (Jirecek, Staat u. Gesellschaft im mittelalterlichen Serbien, II. 32) la Bârlad (Iorga, o. c. I. 258).
4) I. C. Filitti și D. I. Suchianu, Contribuții la istoria justiției penale în Principatele române, Buc., 1928.
5) Hrisov al lui Vlad Țepeș, 1476 (I. Bogdan, Relațiile Țării Românești cu Brașovul, I, 97).

petența. Principalii pârcălabi de târg din Muntenia au fost cei din Târgoviște [1]) și cei din Câmpulung, ziși dela mijlocul sec. XVII-lea ispravnici [2]), iar din mijlocul sec. al XVIII-lea epistați [3]). Vornicii de târg din București, sunt adeveriți în sec. XVII-lea.

In amândouă Principatele autoritatea slujbașilor comunali erà firește slăbită prin prezența dregătorilor domnești, mai ales în localitățile de reședință ale cârmuitorilor de ținuturi. Vedem pe acești dregători intervenind adesea în atribuțiile șoltuzilor, sau judeților și pârgarilor, nu numai pentru executarea ordinelor domnești privitoare la târg, dar chiar și în afaceri de competență comunală, ca spre pildă în adeverirea transacțiilor dintre târgoveți.

Atribuțiile soltuzilor sau judeților și pârgarilor erau următoarele:

a) păzeau hotarele târgului. Când Domnul dăruià din preajma târgului vreun loc sau moșie unui particular, delimitau această parte;

b) cercetau „inpietrind" și „stânjenind" toate pricinile de proprietate din cuprinsul târgului și al moșiilor lui;

c) întăriau vânzările de locuri și prăvălii din hotarul târgului;

d) vindeau la nevoie din averea târgului;

e) repartizau dările și prestațiile către Stat și către târg ale târgoveților și ale țăranilor de pe moșiile târgului;

f) administrau veniturile târgului. Percepeau dările cuvenite târgului dela târgoveți și dela sătenii cari erau sub „ascultarea" lui și cari erau ziși în vechile timpuri „săraci" și „mișei". Perceperea și executarea dărilor și prestațiilor către Stat se făceau deobiceiu prin slujbașii domnești, cari aveau și dreptul de a pronunță gloabe, adică amenzi, uneori însă și prin autoritățile comunale;

g) pronunțau pedepse în lovituri de toiege, sau amenzi (gloabe) în folosul șoltuzului, cu drept însă de apel la judecata Domnului, care delegà un dregător înaintea căruia se înfățișau autoritățile comunale și înpricinatul;

h) în vechile timpuri, târgurile principale, prin șoltuzii și pârgarii lor, corespundeau direct cu cetățile săsești de peste munți, ba chiar încheiau înțelegeri comerciale cu vecinii;

i) însfârșit, numai județul sau șoltuzul și pârgarii împreună, puteau întrebuință pecețile târgurilor și orașelor, din care mai multe ni s'au păstrat.

* * *

Cât privește satele, nu trebuie uitat că ele nu erau decât așezări firești formate, ca și *vicus* în imperiul roman, ca și *villa* de pe vremea Merovingenilor, din locuințele proprietarilor înconjurate de ale co-

1) Ibid., 357 (anul 1476). Iorga, o. c. 161. 265. 269. — Și vornici de târg (ibid. 88. 235. 252).
2) Iorga, St. și doc. X. 194.
3) V. A. Urechia, Ist. Rom. VI. 279.

lonilor de o parte, și din domeniul proprietarilor, cultivat de coloni sau cu ajutorul lor, de altă parte.

Deaceea nu poate fi vorba în trecutul nostru de comune rurale cu personalitate juridică și nu există în trecutul nostru un drept unitar al comunității sătești, ci numai o colectivitate a drepturilor membrilor grupurilor proprietare [1]).

Domnii aveau și ei pe de o parte proprietățile lor personale, iar pe de alta erau stăpâni ai pământurilor care nu apucaseră să intre în proprietate particulară, zise moșii domnești, adică domeniul Statului, și de care puteau dispune după plac.

Țăranii așezați pe moșii domnești, n'aveau îndatoriri decât către Domn; cei așezați pe moșii particulare, fie și ale mânăstirilor și târgurilor, aveau îndoite îndatoriri, către proprietar și către domnie.

Până la întemeierea Principatelor române, cnezii proprietari erau totodată judecători ai oamenilor de pe moșia lor. De atunci încoace însă termenii de cneaz, judec, sau jude în Muntenia, de județ în Moldova, nu mai desemnează decât pe omul liber, pe proprietar și pe stăpânul iobagului. Atribuțiile judecătorești în sate le-a exercitat dregătorul domnesc, judecătorul sau județul în Muntenia, judele în Moldova, afară de cazul când Domnul scuteà vre-un sat de amestecul slujbașilor Statului și delegà astfel proprietarului dreptul de judecată asupra oamenilor săi [2]).

Din sec. XVI-lea, reprezentanții Domnului în sate s'au numit în Moldova, ureadnici, vornicei și vătămani; în Muntenia, pârcălabi, vornicei și bănișori; ai proprietarilor, de preferință, vătămani în Moldova, pârcălabi în Muntenia.

Aveau atribuții de poliție, de judecată și de cisluire, adică de repartizare, precum și de strângere a dărilor.

Spre sfârșitul sec. al XVII și începutul celui următor, vătămanii și vorniceii în Moldova, pârcălabii și vorniceii în Muntenia, dependenți, prin cârmuitorii de ținuturi, de marii vornici, aveau o sferă deosebită de competență: a vătămanilor și pârcălabilor erà mărginită la raza satului, a vorniceilor se extindeà și asupra domeniului, precum și asupra „cătunelor" lăturașe [3]) ce se constată măcar dela începutul secolului al XVIII-lea. Vorniceii aveau paza țarinelor și percepeau în folosul marilor vornici amenzile pe vitele găsite de pripas.

Și la noi, ca în Occident în vechile timpuri, satele, spre deosebire de orașe, n'au cunoscut o organizare municipală.

1) G. Fotino, Contribution à l'étude des origines de l'ancien droit coutumier roumain. Paris, 1926, p. 326—7.
2) C. Giurescu, Despre boeri, 86, 92, 98 nota 2, 103, 105 nota, 114.
3) Iorga, St. și doc. VI, 217. 218. 227. 406. — A. V. Gâdei, Istoria socială a țărănimii noastre, Buc., 1904, p. 101 și urm.

II.

In alcătuirea socială inițială a Principatelor române o schimbare adâncă s'a produs odată cu o fiscalitate excesivă impusă din sec. XVI-lea, de cerințele tot crescânde ale Turcilor[1]) și s'a repercutat asupra vechii organizări administrative.

In sânul nobilimii teritoriale a început de atunci un dureros proces de selecție naturală nemiloasă. Foarte mulți proprietari sărăcesc, pentrucă nu mai pot face față totodată îndatoririi ostășești și impozitelor tot mai numeroase. Unii își vând moșia, sau chiar și libertatea și cad în rândul iobagilor. Alți indivizi dimpotrivă, prin favoare domnească sau alte împrejurări fericite, își întind proprietatea în dauna vecinilor nevoiași. După ce isbutesc să-și formeze un trup important de moșie, îl hotărnicesc, ies din indiviziе, despărțindu-se și diferențiindu-se de codevălmași.

De altă parte, tot din cauza fiscalității, s'a înmulțit numărul oamenilor liberi fără pământ, prin aceia că pentru mulți proprietari erà o adevărată ușurare când iobagii li ofereau să se răscumpere.

In aceste împrejurări, s'a simțit nevoia de a grupa pe toți aceia cari nu mai puteau fi de sine stătători, dar nici nu erau în dependență de altul care să răspundă pentru ei, adică pe toată lumea afară de principalii dregători și de marii proprietari hotărniciți deoparte, și de iobagii de pe moșiile particulare de altă parte, în cete sau bresle cu răspundere colectivă pentru îndeplinirea slujbelor Statului și pentru plata impozitelor.

Acestor cetași sau breslași, li s'au acordat oarecare avantagii fiscale față de contribuabilii de rând, în schimbul îndeplinirii gratuite și cu schimbul a slujbelor subalterne ale Statului în vreme de pace și a prestării serviciului ostășesc în timp de războiu.

Membrii cetelor sau breslelor s'au numit slujitori.

Micii proprietari indiviși, cu îndatoriri ostășești în vremuri de războiu, cari nu mai puteau fi de sine stătători, au format de acum în Moldova ceata Curtenilor, iar în Muntenia pe a Roșilor.

Colonii de pe moșiile domnești, cari în vreme de pace îndeplineau îndatoriri de străjuitori ai granițelor și trecătorilor, de cărăuși și de curieri oficiali, iar în vreme de războiu puteau fi chemați și ei la oaste, au format, în amândouă Principatele, ceata călărașilor. In aceeași categorie intră plăeșii din județele Neamț și Bacău; panțirii din alte câteva județe ale Moldovei, vânătorii pedeștri și dorobanții din amândouă Principatele.

Insfârșit, feciorii de boeri cari nu apucau să intre în dregătorii, precum și alți mici proprietari și oameni liberi, au fost grupați și ei în cete slujitorești, subordonate marilor dregători dela centru, înmulțindu-se astfel considerabil numărul micilor subalterni ai acestora, bănișori, vornicei, postelnicei etc. O parte a anului își îndeplineau serviciul cu schimbul și fără leafă, restul timpului și-l petreceau la țară, văzându-și de interesele lor, iar în caz de războiu porneau la oaste sub conducerea marelui dregător respectiv.

1) Pentru această parte II, studiul meu despre Evoluția claselor sociale, l. c. V. No. 3—4, p. 337—370.

Asupra tuturor acestor cete s'a extins vechea organizare ostășească: grupurile mici din sate erau comandate de ceauși sau stegari; grupurile din mai multe sate, formând plăși, popoare sau plaiuri, erau puse sub ordine de sutași, hotnogi, iuzbași sau vătafi, iar aceste grupuri mai mari se integrau, la rândul lor, în pâlcuri, steaguri sau căpitănii, pe județe, comandate de căpitani.

Cetașii erau răspunzători în mod colectiv, pentru îndatoririle și dările lor, față de sutași, aceștia față de căpitani și aceștia față de marii dregători respectivi de la centru.

* * *

In atribuțiile acestora din urmă intervin, odată cu organizarea slujitorească, oarecare schimbări.

De pe la mijlocul secolului al XVI-lea, în Moldova, funcția de mare vornic a fost dublată: un mare vornic al țării de sus și altul al țării de jos, cu reședința nominală la Dorohoi și Bârlad, iar de fapt amândoi cu reședința în capitală, dar tot de atunci comanda oștirilor a fost luată vornicilor și atribuită altui dregător, nou instituit, marele hatman.

Din secolul al XVII-lea însă, comanda oastei moldovenești de Curteni este dată marelui logofăt.

Aceea a trupelor de dorobanți este atribuită, în a doua jumătate a aceluiaș veac, în amândouă principatele, marelui agă, un dregător care exista de pe la sfârșitul secolului al XVI și care a îndeplinit funcția de prefect al poliției capitalei. Tot de agă depind de pe atunci, în Muntenia o parte din vânătorii pedeștri și cazacii mercenari de Târgoviște, iar în Moldova, o parte din seimenii mercenari.

Paharnicul, în afară de serviciile dela curte, pe care le indică titlul său, mai dobândește în Muntenia, în sec. al. XVII-lea, comanda oastelor de roșii.

Marele spătar, purtătorul spatei domnești, ale cărui atribuții în primele timpuri erau puțin definite, devine în Muntenia, măcar din sec. al XVII, șef al oastei de călărași, afară de călărașii curieri oficiali cari, în amândouă principatele, depindeau de marele postelnic[1]). Tot de marele spătar depindeau, în Muntenia, trupele mercenare de seimeni și lefegii, pe când în Moldova mercenarii drăgani, lefegiii și o parte din seimeni, erau comandați de marele hetman.

In sfârșit, diferiții mari dregători aveau sub ordine cetele respective de slujitori civili.

1) De marele postelnic depindeau, în sec. XVII, părcălabii de Iași (Miron Costin, ed. V. A. Urechia, II. 133).

Astfel întâlnim prin sate, din sec. al XVI și mai ales al XVII-lea, diferite feluri de mici unități de slujitori, civili și militari, comandate de ceauși sau stegari; mai multe sate formau plaiuri, popoare, sau plăși, cu sutași, hotnogi, sau iuzbași ai feluritelor categorii de slujitori și însfârșit, în centrele principale ale ținuturilor, erau diverși căpitani de slujitori în Muntenia, căpitani sau vătafi de slujitori în Moldova.

Mai mari peste aceștia, în unele ținuturi ale Moldovei, întâlnim mari vătafi. Astfel la Iași, în sec. al XVI, pe lângă pârcălabii de ținut, întâlnim un mare vătaf, șeful organizațiilor slujitorești. Tot așa, marii vătafi ce se întâmpină în sec. al XVI la Suceava, Lăpușna, Bacău [1]), nu erau cârmuitori ai ținutului, ci comandanți ai slujitorilor. In sec. al XVII, pentru ținuturile Orhei, Soroca și Lăpușna, avem un mare Serdar, și în acelaș timp câte un pârcălab, aceștia cârmuitori ai ținuturilor, pe când serdarul erà șeful organizației slujitorești și păzitorul marginei.

In Muntenia propriu zisă, iar în Oltenia, pe cât se pare, numai în Mehedinți, unul din căpitanii de slujitori din județe, a devenit și cârmuitor al județului. Intr'adevăr, izvoare din sec. al XVIII ni spun că până la reforma lui Const. Vodă Mavrocordat, aproape de mijlocul acelui veac, cârmuitorii județelor erau căpitanii, iar de altă parte nu se adeverește să fi existat și în toate județele Munteniei, ca în ținuturile Moldovei, câte un mare căpitan, șef al căpitanilor diferitelor steaguri din județ. Asemenea „mari căpitani" nu se constată decât în două județe de margine: la Cerneți, reședința județului Mehedinți [2]) și la Focșani și se numeau amândoi „mari căpitani de margine".

Toți acești slujbași aveau atribuții ostășești [3]), administrative și judecătorești. Erau judecători și globnici, adică pronunțau pedepse și le și executau. Numai dreptul de a osândì la moarte erà rezervat marilor vornici, iar în Oltenia marelui ban.

Odată cu această organizare, care în sec. XVII-lea erà desăvârșită, și aspectul sfatului extraordinar al Domnului s'a schimbat. [4])

Așa spre pildă, hrisovul lui Leon Vodă Tomșa contra Grecilor la 1631, a fost dat după consultarea unei adunări compuse din „toată țara, boeri mari și mici și roșii și mazâlii și toți slujitorii", adică dregătorii de toate treptele, atât în funcție cât și eșiți din slujbă și cetele de slujitori reprezentate prin comandanții lor.

1) Iorga, St. și doc., V, 11. 74. 80. VII. 370. 373.
2) Totuși Austriacii, când au organizat Oltenia ocupată de ei (1718—1739) n'au dat cârmuitorului județului Mehedinți nici titlul vechi de ban (mic), nici titlul de căpitan, ci pe cel de vornic ca în celelalte județe ale Olteniei. Nu știu pentru ce Austriacii s'au oprit asupra termenului de ispravnic pentru cârmuitorii de plăși și de plaiuri.
3) Cf. Arhivele Olteniei IV (1925), p. 213—214. Iorga, Acte și fragm. I, 259—261. Acelaș, St. și doc., IV. 37—42.—Ghibănescu, Surete și isvoade, VI, 220.
4) I. C. Filitti, Evoluția claselor sociale, l. c. VI, No. 3—4, p. 344—6.

Sfatul mare de obște a continuat să funcționeze, în împrejurările extraordinare, până la sfârșitul epocei fanariote, când mai larg, când mai restrâns, cuprinzând, pe lângă sfetnicii mari în funcție și eșiți din slujbă, pe boerii mai mărunți în activitate sau mazâli și pe căpitanii de slujitori.

Prin „țară" nu se înțelegeà deci o adunare populară. Se înțelegeà „țara legală", cum ne-am exprimà azi, adică cei cari aveau cădere a vorbì în numele țării. Cuvântul „țară" ca și „regnicola" în Ungaria, dela mijlocul sec. al XIV-lea încoace, nu desemnà decât pe privilegiații de diferite categorii.

Că se adunà și popor de curiozitate la asemenea solemnități, este ușor de înțeles, cu atât mai vârtos când coincideau cu ceremoniile morții unui Domn și cu aclamarea noului ales, sau cu „scosul sfintelor moaște", ca atunci când Const. Vodă Mavrocordat a dat în Trei Ierarhi la 1749 hrisovul privitor la iobăgie.

Chestiunea prezintă și un interes mai apropiat, prin aceea că a servit de bază discuțiilor ce, mai ales dela 1848 încoace, s'au urmat la noi spre a se ști dacă trebuià adoptat sistemul unicameral sau bicameral, dacă un Senat erà în tradiția țării și în sfârșit cum trebuià compusă camera unică, dacă se adoptà primul sistem.

* * *

Din cauza situației economice, sociale și politice a Principatelor, datorită raporturilor cu Poarta otomană, sfera de activitate a vechii noastre administrații erà redusă la minimum, cuprinzând aproape numai securitatea internă și externă și găsirea mijloacelor financiare necesare în acest scop, dar înglobând de altă parte și distribuirea dreptății.

Orice alte preocupări ale unei administrații moderne, nu puteau fi, în acele condițiuni, decât de ordin secundar, așa că nu necesitau servicii diferențiate. Se realizau la nevoe prin oricare din dregători, delegați ad-hoc de Domn, prin corvezi impuse oamenilor din partea locului unde trebuià săvârșită o lucrare, sau asigurat un serviciu, prin rechiziția cailor, cărutelor și uneltelor lor, ori erau lăsate pe seama singurelor așezăminte de utilitate publică cu personalitate juridică din trecutul nostru, bisericile și mănăstirile, înființate din inițiativă domnească sau particulară. Acestea nu erau numai lăcașuri de rugăciune, ci și așezăminte de binefacere, înzestrate în acest scop de ctitorii lor cu însemnate averi. Insăși această destinațiune a dus treptat la transformarea caracterului lor juridic, din proprietăți particulare în persoane morale sustrase liberei dispoziții și administrații a familiilor fundatoare, trecute în domeniul public și cârmuite de urmașii ctitorilor, sau de epitropi numiți cu știrea acestora, însă sub controlul Domnului, chiriarhilor și câtorva mari dregători din divanul domnesc.

In bolnițele mănăstirilor s'au îngrijit întâia oară bolnavii; în jurul lor s'au înființat cele dintâi spitale; din veniturile lor s'a îndestulat asistența publică; în pridvoarele și chiliile lor, cu personalul și cu veniturile lor, s'a predat cel dintâi învățământ public, înainte cà, în a doua jumătate a sec. al XVII-lea, să se înființeze școlile înalte din București și Iași, în care au venit să propovăduiască dascălii cei mai de seamă ai neo-elenismului, iar ca să învețe, școlari din întreg orientul ortodox. Conducerea unor asemenea servicii erà dată deobiceiu asupra mitropolitului, episcopilor, și câtorva boeri mari de divan, ajutați de epitropi numiți dintre boerii secundari și dintre negustorii de frunte.

* * *

Aceasta erà, în linii generale, vechea noastră organizare administrativă. Vițiile ei erau în bună parte aceleași ce se întâmpină în toate vechile regimuri, și din care atâtea persistau încă, în Franța spre pildă, chiar în ajunul marei revoluții, Este destul să ne gândim la venalitatea și acolo a unora din oficii, la rușfeturile legale date judecătorilor, la arendarea pe timp determinat a dreptului de a percepe impozitele din circumscripțiile zise prévotés, la abuzurile ce se făceau cu monopolul sărei, arendat deasemenea; la asupririle ce suferea populația de rând dela perceptorii dării personale, la numărul nesfârșit al privilegiaților, sporit în fiecare zi prin înmulțirea slujbașilor scutiți de dări, așa că acestea apăsau tot mai greu asupra dajnicilor rămași; la pensiile acordate de regi curtizanilor și care constituiau indirect tot atâtea sarcini pentru contribuabili; la situația țăranilor descrisă de englezul Young, călător atunci prin Franța.

La noi, asupririle și vexațiunile au derivat, mai ales, din fiscalitatea excesivă impusă de cerințele turcești, iar neputința de îndreptare, din dependența noastră politică și economică de Turcia.

Stabilirea unui buget erà cu neputință, căci fiecare zi puteà aduce noui cereri din partea Porții. Contribuabilii nu puteau fi niciodată siguri nici cât, nici când vor aveà de plătit.

Expus în fiecare clipă să sărăcească, fiecare căutà să se îmbogățească în orice chip. Cine nu voià să fie martir, trebuià neapărat să fie abuziv și asupritor. In angrenajul fiscalității, fiecare căutà un refugiu în privilegiu. Numărul privilegiaților se tot înmulțià. Orice slujbaș, cât de mic, erà un privilegiat. Deaceea plaga funcționarismului este veche la noi. Dar, cu cât numărul privilegiaților creșteà, cu atât deveneà mai grea situația celor fără privilegii, al căror număr tot scădeà.

Statul nu erà în măsură să asigure lefuri funcționarilor săi.

Dregătorii principali se îndestulau în mod legal din așa zisele havaeturi, adică părți ce li erau atribuite din veniturile Statului; slujbașii mici din diferite îndeletniciri în timpul ce li lăsà liber sistemul serviciului cu schimbul.

Dregătorii mai percepeau în mod legal rușfeturi sau plocoane dela subalternii pe cari-i numeau în slujbe, și aceștia se despăgubeau la rândul lor de la administrați.

Unii dregători mai aveau și dreptul de a percepe în folosul lor personal anumite taxe direct dela administrații lor, ceea ce firește nu puteà fi decât izvor de nesfârșite vexațiuni sau de vinovate toleranțe.

Alt izvor de asuprire erà obiceiul arendării, către chiar dregătorii mari în funcție, a veniturilor Statului, nu numai a vămilor și ocnelor, ce alimentau casa particulară a Domnului, dar și a „slujbelor", zise mai târziu huzmeturi, adică a impozitelor directe, ca oeritul, vinăritul, etc., și până și a taxei pe vitele de pripas, care apăreà ca deosebit de odioasă pentru că, fiind venit al marelui vornic, perceperea ei dădeà naștere la mari abuzuri ale vorniceilor din sate și ale cârmuitorilor de județe.

Dregătorii mari subarendau apoi aceste venituri, pe regiuni, bine înțeles cu câștig. Este firesc ca în aceste condițiuni să nu mai fi putut existà control, nici în privința cuantumului, nici a modului de percepere a impozitelor.

Erà însă cu neputință a eși din acest sistem cât timp rămâneam încătușați politicește și economicește de Turcia.

Cu instabilitatea Domnilor și cu imposibilitatea de a întocmì bugete, orice încercări de reforme erau sortite să dea greș.

Dar, așa cum erà, vechea noastră orânduială, deși avea, ca și aiurea, un caracter domanial în folosul principelui și nu al guvernaților, corespundeà trebuințelor militare și fiscale ale vremii și tindeà spre aceeaș unică și supremă țintă: asigurarea însăși ființei Statului, prin apărarea armată, sau prin satisfacerea cerințelor turcești.

Orice alte considerațiuni, precum și interesele indivizilor, erau sacrificate acestui scop, care a și fost atins: s'a salvat nucleul în jurul căruia, în zilele noastre, s'a putut face unirea neamului românesc.

III.

Constantin Vodă Mavrocordat, în cursul primelor lui domnii în amândouă Principatele, între anii 1733 și 1749, s'a deosebit prin străduințele lui, în mare parte zadarnice, de reforme [1]).

A vrut mai întâi să reducă numărul privilegiaților, spre a spori pe al birnicilor.

A redus deci numărul slujitorilor militari, deveniți inutili din cauza incălcării tot mai accentuate a Turciei asupra autonomiei Principatelor. Cei rămași servind mai ales în capitală, marele spătar în Muntenia și marele hatman în Moldova, au fost aduși a îndeplinì

1) I. C. Filitti, Despre reforma fiscală a lui Const. Vodă Mavrocordat. Extras din Analele statistice și economice, 1928.

şi rolul unor prefecţi de poliţie ai periferiilor capitalelor, pe când centrul depindeà de marele agă.

A desfiinţat aproape cu totul acea puzderie de mici slujbaşi privilegiaţi cari erau slujitorii civili de prin sate, subordonaţi diferiţilor mari dregători dela centru. Au rămas în fiinţă, în amândouă Principatele, postelniceii, dar numai ca o ultimă treaptă boerească, în care se puteà ajunge prin voinţa domnească şi, tot aşa, în Moldova, logofeţii de divan şi cei de vistierie. Reducerea numărului slujitorilor civili erà cu atât mai justificată cu cât nu mai aveau să fie chemaţi la oaste în caz de războiu, iar pentru îndeplinirea serviciilor lor din timp de pace, un număr mult mai restrâns erà suficient.

De acum înainte slujitorimea rămasă erà redusă la rolul unei jandarmerii rurale, unui corp de grăniceri, de gardieni ai închisorilor, de slujbaşi poştali şi de perceptori. Organizarea rămâneà tot cea veche : în sate, grupuri comandate de ceauşi sau stegari şi deasupra acestora, în ocoale, popoare, sau plăşi, căpitani, cari în Moldova depindeau de marele hatman, iar în Muntenia de marele spătar. La reşedinţa cârmuirilor de judeţe se află deasemenea un post de slujitori, zişi de scaun, sub comanda unui căpitan. Numai în Moldova a persistat în unele ţinuturi, precum la Iaşi, în afară de căpitanii de ocoale sau de margine, şi câte un mare căpitan. Serviciul se făceà cu schimbul, deobiceiu câte o săptămână din două. In vremea liberă slujitorii puteau aveà orice îndeletnicire.

Mavrocordat n'a mai recunoscut ca privilegiaţi decât pe dregătorii în slujbă, pe cei eşiţi din slujbă, şi pe urmaşii lor, pe care i-a aşezat în două categorii : neamuri, urmaşi ai dregătorilor mari şi mazili, urmaşi ai dregătorilor mici. Imbulzeala, explicabilă, spre privilegii a fost însă mai tare. De unde mai înainte lumea se grămădeà spre cetele de slujitori civili, de acum încăpeà, din milă domnească, în categoria mazililor, neamurilor sau postelniceilor.

In legătură cu reforma privitoare la slujitori, Mavrocordat a mai realizat şi alta. După expresia cronicarului Ion Canta, a dat ţinuturile cu slujbele (adică cu strângerea dărilor), pe mâna a câte doi ispravnici. Aceasta înseamnează că a concentrat în mâinile acestora toată autoritatea în ţinuturi, restrângând atribuţiile căpitanilor de slujitori. Tot odată, ca perceptori ai dărilor, ispravnicii deveneau dependenţi şi de marele vistier.

De altă parte, ispravnicii aceştia de judeţe au fost porecliţi de contimporanii reformei „boeri judecători", din cauza atribuţiilor judecătoreşti ce li s'au dat asupra „tot obrazul, orice breaslă ar fi". Aceasta înseamnează că şi atribuţiile judecătoreşti în judeţe, dela reforma lui C. Mavrocordat încoace, n'au mai fost exercitate decât numai de ispravnici, cu excluderea oricăror alţi slujbaşi, ceea ce erà evident o uşurare pentru locuitori. Mavrocordat a socotit că nu se cuveneà ca atâţi slujbaşi să fie şi globnici şi judecători. Astfel, ispravnicii instituiţi de Mavrocordat puteau fi comparaţi cu acei cârmuitori de circumscripţii, cu atribuţii cumulate, din Franţa, numiţi baillis şi prévôts.

In judeţele dela munte au fost menţinute circumscripţiile cunoscute din vechi sub numele de plaiuri, adică grupele de sate de slujitori — plăeşi însărcinaţi cu paza marginei, a trecătorilor şi cu asigurarea ordinei, sub comanda, în Muntenia, a vătafilor de plai dependenţi de marele vornic, iar în Moldova a căpitanilor de plăeşi, dependenţi de marele hatman.

In judeţele de la şes însă, plăşile slujitoreşti de mai înainte au fost date pe seama unor subalterni ai ispravnicilor, zişi în Moldova ocolaşi, iar în Muntenia, cu termenul generic pentru toţi agenţii de execuţie, zapcii.

A mai încercat Mavrocordat să introducă sistemul lefurilor pentru a desfiinţà havaeturile şi a interzis slujbaşilor de a trăì pe socoteala administraţilor, obligându-i să-şi plătească găzduirea. Rezultatul a fost că au rămas şi lefurile, pentru slujbaşii principali şi havaeturile. A dispărut totuşi gloaba pe vitele de pripas ca venit al marelui vornic. Urmaşii lui Mavrocordat au încercat să extindă sistemul lefurilor şi totodată măcar să regulamenteze havaeturile, menite să complecteze lefurile socotite ca insuficiente.

Mavrocordat a mai desfiinţat şi toate scutirile de dări ce se acordau ţăranilor de pe moşiile proprietarilor cu influenţă, concepţia acestui Domn reformator fiind că ţăranul trebuià să fie liber faţă de proprietar, dar contribuabil faţă de Stat. A acordat în schimb, dar numai boerilor dregători, câte un număr fix, în raport cu dregătoria, de aşa zişi scutelnici, adică de ţărani scutiţi de dări către Stat, spre a fi exclusiv în slujba casei dregătorului. Şi această reformă s'a transformat curând în abuz : s'au acordat scutelnici şi altor persoane decât dregătorilor şi s'au mai acordat, peste scutelnici, şi posluşnici pentru slujba curţilor boereşti.

Tot Const. Mavrocordat, în a şasea lui domnie în Muntenia, la 1761, a introdus alte două modificări care au rămas în organizarea administrativă a acestui principat. A dedublat funcţia de mare vornic, după sistemul mai vechi moldovenesc şi a reţinut permanent la Bucureşti pe marele ban, ca un fel de ministru al Olteniei în guvernul central. Atribuţiile efective ale marelui ban, le va exercità de acum la Craiova un caimacam, dependent însă deadreptul de Domn.[1])

* * *

Odată cu accentuarea tendinţelor de penetraţie ideologică, economică şi politică a Apusului la noi după ce, în urma tratatului impus Turciei la Carlovăţ în 1699, am revenit în atingere directă cu Occidentul, Domni luminaţi au încercat în cursul sec. al XVIII-lea să lărgească sfera de activitate a administraţiei. Un loc de cinste se

1) Dionisie Fotino, Istoria Daciei, trad. Sion, III, 266. 268.

cuvine, după Const. Mavrocordat, lui Al. Vodă Ipsilanti, care a pus temeliile separației între puterea executivă și cea judecătorească, a organizat poștele [1]), s'a interesat de aproape de învățământ, [2]) de asistența publică și de starea sanitară. Statul a tot intervenit în raporturile dintre proprietari și țărani, în activitatea breslelor de negustori și meseriași, în fixarea prețurilor, zise narturi, ale mărfurilor, căutând să activeze producția și încercând să înființeze fabrici. Nici edilitatea capitalelor nu lipseà din preocupările cârmuirii. Se întâlnesc chiar dispoziții privitoare la alinierea și lărgirea ulițelor prevăzându-se până și exproprierea în acest scop [3]).

Asemenea preocupări au și determinat în a doua jumătate a sec. al XVIII-lea, înființarea unui serviciu special numit vornicia obștirilor, care ar puteà fi comparată cu un minister de azi ce ar cuprinde totodată sănătatea publică, asistența socială, învățământul, industria, comerțul, căile de comunicație și lucrările publice, grija îndestulării și edilității capitalei. La început, noua instituție a fost pusă sub conducerea unui comitet de boeri; câțiva ani în urmă s'a numit în fruntea ei un nou dregător mare, intitulat vornic al obștirilor, ajutat de un consiliu de boeri secundari și de negustori [4]).

Imprejurările politice și economice nu permiteau însă realizarea bunelor intenții.

* * *

Platonice erau osândite să rămâie și încercările menite să curme abuzurile administrației.

Astfel, spre pildă, trecătoare a fost dispoziția luată de Al. Vodă Ipsilanti la 1775, ca zapciii de plăși să nu mai fie numiți de ispravnici ci, ca și vătafii de plai, de însuș Domnul [5]), asupra propunerii marelui vornic. Acelaș Domn, tot atunci, a înființat în Muntenia, pe lângă reședințele de județe, în afară de căpitănia slujitorilor de scaun, un polcovnic de județ [6]), cu slujitorii lui, ziși poterași, având menirea de a se duce, fie din ordinul ispravnicului, fie din al Domnului, în urmărirea răufăcătorilor. Titlul de polcovnic erà uzitat dealtfel tot numai în Muntenia și pentru comandanții rămășițelor de trupe de vânători și de seimeni. Polcovnicii de județ depindeau de marele spătar; totuși cei de la Craiova și Cerneți erau numiți asupra propunerii marelui ban, iar cel de București prin marele agă. Ei s'au dovedit în curând a fi numai un organ de asuprire mai mult.

Tot de pe atunci apar și sameșii sau casierii județelor. In Muntenia,

1) V. A. Urechia, Ist. Rom. I, 103.
2) Ibid., 83 și VII, 25.
3) Ibid., X. A., p. 1089 (anul 1818).
4) Ibid., I. 83, VII, 59.
5) Ibid., I, 42.
6) Ibid., I, 43.

la 1795, marele vistier Enăchiță Văcărescu luă dispoziția fericită, părăsită însă odată cu eșirea lui din dregătorie, ca acești slujbași să nu poată fi înlocuiți decât pentru vină dovedită prin judecată dinaintea marelui vistier [1]).

Zadarnice și dispozițiile din codul de la 1780 al lui Al. Vodă Ipsilanti, precum și instrucțiile de la 1797 ale acestui Domn cu privire la împlinirea îndatoririlor ispravnicilor, zapciilor de plăși și polcovcilor de județe [2]).

Acelaș Domn, silit de plângerile proprietarilor, a reînființat la 1780 gloaba pe vitele de pripas dar, în speranța că va împiedecà abuzurile în perceperea ei, a făcut-o venit în folosul podițului ulițelor Bucureștilor, în loc de a o atribuì marilor vornici după obiceiul dinainte de reforma lui Mavrocordat. Procedura prevăzută în codul lui Ipsilanti pentru perceperea acestei gloabe de către vorniceii satelor, prezintă însă mai multe lacune față de cea introdusă de Grigore Vodă Ghica în Moldova [3]) la 1776 și care, admisă în urmă și de Regulamentul Organic, este în liniile ei generale, aceeaș ce se urmează și azi.

In zadar repetatele ordine date de diferiți Domni dregătorilor „să părăsească fiecare din cele rău obișnuite trecute hotărîri", să nu îngăduie subalternilor „orânduiți cu zapcialâcuri... a jefuì", ci „fieștecare să se mulțumească pe ceia ce este tahtul său drept, fără a se lăcomì".

Finanțele Statului nu permiteau urcarea lefurilor ispravnicilor în așa chip încât, cum se rosteà un act domnesc de la 1803 „să nu fie nevoiți spre urmărirea răului câștig și a nedreptății".

Nici pedepsele uneori chiar drastice, ce se aplicau destul de des funcționarilor abuzivi, nu puteau aveà repercuții durabile, odată ce cauzele adânci generatoare ale tuturor abuzurilor dăinuiau.

* * *

Prinsă și ea în angrenajul general, erà firesc ca clasa conducătoare să ție, ca o condiție chiar de existență, cu atât mai mult la privilegii cu cât acestea, fără a fi dealtfel atât de întinse ca ale clasei similare din Franța spre pildă, nici nu aveau un temeiu nestrămutat. Conștientă de situația veșnic precară a fiecăruia din membrii ei, clasa conducătoare n'a încetat de a râvnì la descătușarea politică și economică a Principatelor și de aceea a gravitat continuu spre marile puteri vecine fără concursul cărora erà evident că izvorul suferințelor tuturor categoriilor sociale nu puteà fi secat.

A cerut, de câte ori a avut prilejul, înlăturarea stăpânirii turcești.

A plăsmuit, în timpul negocierilor ruso-turce dintre anii 1772—1774,

1) Ibid., V, 168.
2) Ibid., VII, 48.
3) Ibid., I, 797.

care au dus la tratatul de la Cuciuc-Cainargi, presupusele texte ale unor vechi capitulații ale Principatelor române cu Poarta otomană, texte ce au servit deatunci încoace ca bază a revendicărilor naționale. A cerut încă de atunci măcar o reducere și o fixare cu caracter permanent a pretențiilor Porții și liberarea comerțului românesc; a cerut Domn pământean ales de țară pe viață, pentru ca o continuitate în încercările de reformă să fie cu putință [1]).

In urmărirea țelurilor ei orientale, Rusia a venit, din interes, în ajutorul acestor aspirațiuni. Spre sfârșitul sec. al XVIII și începutul celui următor, s'au succedat numeroase „arzuri" adică plângeri ale țării către Poartă, urmate de tot atâtea hatișerife împărătești făgăduind ușurări de dări și de rechizițiі, plata cinstită a furniturilor și stabilitate măcar de câțiva ani a Domnilor, făgăduințe niciodată respectate.

De altă parte, curentul de idei al marei revoluții franceze s'a abătut și pe la noi. Spre sfârșitul sec. al XVIII-lea, boeri secundari din provincie îndrăsnesc să se răzvrătească împotriva ordinelor domnești și să dea dovadă de „cuget a nesupunerii franțuzești". Mai grav decât atât, țăranii chiar cutează să se ridice împotriva vechililor proprietarilor și până și a autorităților. [2]).

La 1797 apare în grecește „Poezia morală", de un țărigrădean, Alex. Calfoglu, fost boer în Muntenia și deci bun cunoscător al împrejurărilor de la noi. El compară țara cu o vacă chioară ce se lasă mulsă de oricine; face un întunecat portret al dregătorilor de toate treptele și deplânge starea nenorocită a țăranului [3]).

Un cărturar eșit din rândurile poporului, Naum Râmniceanu, scrià la 1815 arhon doctorului Silivestru Filitti, membru de la înființarea ei în comisia sanitară a capitalei și a Statului, despre suferințele obștimei pe urma venalității slujbelor [4]).

Față cu manifestările tot mai accentuate de nemulțumire, din sânul chiar al boerimii celei mari conducătoare s'au ridicat glasuri împotriva abuzurilor. Iordache Golescu denunță la 1818 suferințele poporului de rând pe urma slujbașilor [5]) La 1819 marele vistier Barbu Văcărescu într'un raport către Domn, pe lângă reducerea havaeturilor marilor dregători, pentru ca nici subalternii lor să nu mai aibă cuvânt de asuprire, pe lângă îngrădirea înmulțirii arbitrare a numărului micilor privilegiați, pe lângă stabilitatea sameșilor de județe, mai cereà chiar desființarea complectă a rușfeturilor cerute de la zapcii și de la vătafii de plai, precum și desființarea scutelnicilor acordați boerilor [6]).

1) Analele Acad. rom., Sect. ist. Seria II, Tomul X, p. 464—5. — Cf. Revue historique V (1928) p. 275 (anul 1790).
2) Urechia, o. c., V, 109. 468—471. 495—7. VI, 343. 361. 401. 539. 553.
3) Iorga, Ceva mai mult despre viața noastră culturală în sec. XVIII. Extras din An. Acad. rom., 1916, p. 4—5.
4) C. Erbiceanu, Viața și activitatea lui Naum Râmniceanu, p. 16—17. 43.
5) N. Bănescu, Marele vornic Iordache Golescu. 1910.
6) Urechia, o. c. XII, 124.

Din primele două decenii ale sec. al XIX-lea trebuie să fie și un lung memoriu în grecește, nedatat, al căruia autor, după ce vorbește de abuzurile cu scutelnicii și posluşnicii, cu mazilii, neamurile și postelniceii, după ce propune desființarea polcovnicilor din județe, ca inutili și asupritori, mai relevă și că proprietarii de moșii nu plătesc nici o dare *„precum aud că este în toate părțile Europei"* [1]).

Dar mai ales anul 1821 a dat prilej tuturor aspirațiilor năbușite să isbucnească.

S'a crezut atunci, în tot orientul ortodox, că prin ajutorul Rusiei se va ajunge însfârșit la emanciparea dorită de veacuri. Cu toată desamăgirea provocată de schimbarea bruscă, deși numai momentană, de atitudine a acestei puteri, nădejdile de îndreptare a unei situațiuni devenite intolerabile au persistat, unii așteptând realizarea lor dela Rusia, alții dela Turcia însăși prin convingere sau presiune.

Mișcarea lui Tudor Vladimirescu în Muntenia a fost izbucnirea violentă a nemulțumirilor ce clocoteau de mult în diferitele straturi ale societății și această sguduire s'a resimțit până la Constantinopol atrăgând, mai mult decât orice jeluire, atenția și a Rusiei și a Turciei asupra stării interne a Principatelor române [2]).

Anii 1821 și 1822 sunt și plini în amândouă Principatele de proecte de reforme.

Un program boeresc muntean din 1821, atribuit marelui ban Grigore Brâncoveanu, cereà între altele mărginirea dregătorilor la leafă și desființarea havaeturilor, precum și stabilirea unui buget anual de către o adunare compusă din arhierei, boeri și *deputați trimiși de prin județe*. Este cea dintâi propunere în acest sens [3]).

Un proect inedit cred, al boerimii mărunte din Muntenia la 1822, cereà ca puterea săvârșitoare, adică executivă, să fie exercitată de un Divan compus din mitropolit și 9 boeri mari, iar puterea judecătorească să fie atribuită unui Divan deosebit; în județe, unul din ispravnici să caute numai de partea administrativă, iar celălalt numai de judecăți; polcovnicii și căpitanii din județe să nu umble prin circumscripții decât din ordinul ispravnicilor sau zapciilor, și însfârșit să se desființeze havaeturile dregătorilor, cărora să nu li rămâie, decât leafa [4])

Un manifest muntean, tot de la 1822, vorbeà în numele boerimii mărunte și al straturilor de mai jos, care nu înțeleg monopolul de conducere al boerimii mari; cereà ca „din toate județele țării să se strângă câte un deputat ales de obștea județului". Acelaș manifest mai voià însă și ca „să fie drumul deschis tuturor de orice treaptă,

1) Ibid. I. 586 și urm.
2) I. C. Filitti, Originile democrației române. In Viața românească, Nov., 1922, Ian. și Fevr. 1923.
3) Aricescu, Ist. revol. române de la 1821. Acte justificative, II, 187.
4) Acad. rom., ms. 322. f. 147 verso.

ca fiecare cu învăţătura, cu silinţa şi cu vrednicia sa, folosind Patria, să dobândească cea cuvenită cinste". Şi, însfârşit, se zicea în manifest: „pravilei să-i dea supunere tot neamul românesc de toată starea,fără osebire, precum şi chiar stăpânirea ce ni se va orândui" [1])

Un „Apel către Români", din Iunie 1822, după ce făceà o şarjă cumplită împotriva boerimii, cereà o adunare de câte doi deputaţi aleşi de obştea fiecărui judeţ. [2]).

In Moldova, în aceeaş vreme, tânărul boer Ionică Tăut pare a fi autorul scrierii. „Cuvântul unui ţăran către boer" atribuită de obiceiu lui Vartolomei Măzăreanu. Este glasul nemulţumirii boerimii secundare, dar totodată şi o înţelegere pentru suferinţele maselor populare [3]).

De altă parte un boer mare, D. Sturza, alcătueşte un proect de organizare pe care o califică de aristodemocraticească. Vrea o Republică aristocratică. Puterea executivă şi pe cea judecătorească, le dă câte unui Divan deosebit de câte 15 boeri mari, Un divan de jos însă, compus din deputaţi aleşi, va „închipuì icoana unui norod slobod". Acest divan de deputaţi va întocmì bugetul „întocmai cum se obicinueşte în Englitera, ţară slobodă, vrednică de a se luà paragdimă dela dânsa". Va fi o singură dare, ce se va repartizà de deputaţii fiecărui judeţ între plăşi şi apoi, prin deputaţi ai plăşilor, între sate. Fiecare ştiind că dajdia este „iarăşi pentru trebuinţa sa, fiind tot un trup cu republica, o va dà de bună voie, prin mijlocirea deputaţilor săi" [4]).

Alt boer mare moldovean, Iordache Rosetti Roznovanu, mergeà mai departe: cereà desfiinţarea scutelnicilor şi egalitatea înaintea dărilor. „Obştească legătură în contribuţie, zicea el, va face legătura naţionalicească. De la cel mic... până la cel mare... vor fi legaţi a sprijinì cu un deopotrivă interes şi durere aşezarea aceasta... şi cine va puteà atunci să biruiască neamul unit?" [5])

Câte priveşte aşa zisa constituţie a carvunarilor, adică programul de reforme dela 1822 al boerimii mărunte din Moldova, dacă reproducea celebra declaraţie franceză a drepturilor omului, cunoscută şi în Muntenia încă dela sfârşitul secolului al XVIII-lea [6]), erà preocupată înainte de toate de egalizarea în drepturi a boerimii secundare cu boerimea cea mare. Prevedeà un divan executiv şi un altul obştesc în care să figureze arhiereii, membrii instanţelor judecătoreşti şi câte un deputat boer ales de obştea boerilor din fiecare ţinut; atribuià funcţionarilor lefuri fixe şi îndestulătoare pentru a fi, „îngrădiţi de

1) Ibid., f. 169.
2) Ibid., 172.
3) Iorga, Ist. lit. rom. în sec. XVIII, I. 543—6. — Alecu Russo, Scrieri, ed. Haneş, p. 112.
4) Uricar, IV, 281.
5) Arhiva din Iaşi, IX (1898), p. 603.
6) Hurmuzaki, Supl. I, Vol. II, p. 94.

la urmările netrebnicelor câştiguri şi cu dreptate supuşi pedepsii pentru cutezările dimpotrivă"; dar menţineà sistemul reînoirei funcţionarilor în fiecare an şi nu renunţà nici la havaeturi, nici la scutelnici [1]).

Trebuie să mai citez un pasagiu caracteristic dintr'un proect de constituţie elaborat câţiva ani în urmă, la 1827, de Eufrosina Poteca, întors de curând dela studii din occident, proect ce mi-a fost comunicat de părintele prof. universitar şi academician Niculae M. Popescu. „Cârmuitorul, zicea Poteca, este şi slujeşte pentru binele norodului, iar nu norodul este şi slujeşte pentru cârmuitor; aşa dar acesta, deşi are putere, dar norodul o dă lui şi el nu poate s'o întrebuinţeze decât pentru folosul norodului, iar întrebuinţând-o pentru folosul său, norodul poate să-l scoată şi să aleagă pe altul". Poteca voeşte ca locuitorii din fiecare sat şi oraş să aleagă câte unul sau doui alegători; aceştia, adunaţi în capitala judeţului, să aleagă pe deputaţi dintre cetăţenii cei mai impuşi cari, observă cu acest prilej Poteca, în ţările regulate sunt cei mai bogaţi. Deputaţii aveau să aleagă pe Domn din treapta cea mai înaltă a societăţii.

Acestea erau, în câteva cuvinte, curentele de idei, unele chiar prevestitoare ale revoluţiei de la 1848, cari frământau diferitele noastre categorii sociale în ajunul izbucnirii războiului ruso-turc dela 1828. Incă de la 1816, în legătură cu negocieri diplomatice pe care le urmăreà mereu la Constantinopol şi cu proecte de organizare a Basarabiei răpite la 1812, Rusia trimisese agenţi secreţi în Principate, ca să culeagă din toate straturile societăţii doleanţele şi dorinţele de reforme.

Erà clar, cum arătà mai târziu la 1832, Barbu Ştirbei, viitorul Domn, într'un raport către Kiseleff, că „toată lumea înţelesese că totul trebuià refăcut după un plan nou" şi că „de o jumătate de veac oamenii înţelepţi şi adevărat patrioţi doreau din suflet o reformă" [2]).

Această reformă n'a devenit însă posibilă decât pe urma tratatului de la Adrianopol impus de Rusia Turciei la 1829.

Ea a purtat numele de Regulament organic şi a fost o reformă mijlocie, un compromis, între dorinţele boerimii mari conservatoare, ale celei mari progresiste, ale celei mărunte şi ale categoriilor inferioare ale societăţii noastre.

IV.

Tratatul dela Adrianopol din 1829 însemnà un mare pas în emanciparea şi politică şi economică a Principatelor române.

Se prevedeà că Domnii vor fi aleşi de ţară pe viaţă; că a lor cârmuire internă se va bucurà de toate drepturile unei cârmuiri neatârnate; că Principatele vor fi scutite de orice furnituri obligatorii către

1) A. D. Xenopol, Ist. partidelor politice, I, p. 81, 573.
2) Convorbiri literare, XXII (1 Ian. 1889), p. 842.

Poartă. Se fixau în mod permanent dările către curtea suzerană; se proclamă în fine libertatea negoţului românesc.

Pe aceste baze noui, reforme interne deveneau cu putinţă.

Instrucţiile zise dela Varşovia [1]), date pentru întocmirea Regulamentului organic, aprobate de ţar la 1829, nu erau menite, se exprimă cancelarul rusesc într'o notă de la 1830 „să favorizeze numai starea clasei privilegiate, nici să înlocuiască sistemul bunului plac al Domnilor prin anarhia sau confuzia unui sistem reprezentativ inaplicabil principatelor. Curtea rusească nu vrea să lipsească nici o clasă socială de drepturile la care în mod legitim poate aspirà, dar se fereşte de a cădeà fie într'un extrem, fie în celălalt."

Instrucţiile dela Varşovia prevedeau alegerea Domnului de către o adunare compusă din clerul înalt, boeri de întâia treaptă, deputaţi ai judeţelor, aşa cum ceruseră diferite proecte româneşti, dar în plus şi din deputaţi ai oraşelor şi breslelor.

Adunarea obştească obişnuită aveà să cuprindă reprezentanţi ai boerimii mari, şi deputaţi ai judeţelor, iarăşi conform cu diferitele proecte.

Cât priveşte puterea Domnului, instrucţiile voiau o tranzacţie între punctul de vedere al boerimii mari, care ar fi dorit o înlăturare sau măcar o slăbire cât mai accentuată a acestei puteri şi necesitatea de a menţineà o autoritate care, în împrejurările dela noi, apăreà ca o garanţie pentru masa populaţiei. In special, deşi erà vorba de a introduce separaţia puterilor în Stat, totuş Curtea rusească socoteà că „într'o ţară atât de puţin înaintată pe calea politicirii, norodul are încă în şeful lui cel mai înalt, la pricinile judecătoreşti, o încredinţare mai mult".

Instrucţiile hotărau că veniturile mai înainte rezervate Domnului vor fi confundate cu veniturile Statului, Domnul mărginindu-se numai la o listă civilă.

Curtea rusească acorda boerilor scutirea de dare personală, dar ar fi vrut introducerea unui impozit funciar, la care însă a fost silită să renunţe faţă de opoziţia boerimii proprietare.

Insfârşit, instrucţiile dela Varşovia hotărau desfiinţarea scutelnicilor, în schimbul unei îndemnizări viagere.

Pe baza acestor instrucţii s'au întocmit, de o comisie de opt boeri, patru munteni şi patru moldoveni, proectele de Regulament organic, câte unul pentru fiecare principat. După ce au fost cercetate la Petersburg, au fost date în desbaterea câte unei obşteşti extraordinare adunări de revizie în fiecare principat.

Astfel, în urma schimbării introduse de tratatul de la Adrianopol

1) P. geneza Regulamentului Organic, studiul meu în revista *Cugetul românesc,* II (1923), p. 258 şi 743 şi jurnalele obşteştei extraordinare adunări de revizie a Reg. org. al Moldovei ce am publicat în Rev. de ist. arheol. şi filol. X (1909), p. 33 şi în Conv. lit. 58 (1926), p. 514.

în raporturile noastre cu Turcia, a devenit cu putinţă, în Regulamentul organic, deşi consfinţeà o clasă boerească privilegiată şi nu revizuià în favoarea ţăranilor raporturile acestora cu proprietarii, prevederea unui buget anual de venituri şi cheltueli, votat de o obştească adunare; mărginirea veniturilor Domnului la singura listă civilă; reducerea tuturor impozitelor directe numai la două: capitaţia şi patenta; desfiinţarea scutelnicilor şi a havaeturilor; generalizarea sistemului lefurilor şi sporirea acestora; înfiinţarea pensiilor pentru slujbaşii Statului; interzicerea [1]) pentru dregători de a luà în arendă veniturile Statului. Insfârşit, s'a putut afirmà categoric răspunderea funcţionarilor. Se prevedea chiar că şi „obişnuita obştească adunare.... va aveà.... a dà în ştiinţa Domnului necuviinţele ce va descoperì în slujba fiecărui dregător... şi a cere îndreptarea cuviincioasă".

* * *

Cât priveşte organizarea administraţiei propriu zise, Regulamentul organic mai mult a îndreptat şi desvoltat instituţii existente, decât a inovat.

Dintre marii dregători de până atunci, a menţinut, ca „şefi ai departamenturilor" adică miniştri, pe următorii şase:

1. Marele vornic din lăuntru, în departamentul căruia erau cuprinse atribuţiile de azi ale ministerelor de interne, de agricultură şi domenii, de lucrări publice, de instrucţie, al sănătăţii şi al asistenţei. In Muntenia, poştele depindeau de acest departament.

Ministerul de interne erà împărţit în trei secţii (corespunzătoare direcţiilor de azi). Secţia I: poliţia generală; tutela municipalităţilor; îndestularea publică; carantinele (cărora Reg. org. li-a dat o deosebită atenţie); starea sanitară; controlul măsurilor şi greutăţilor. Secţia II: agricultura; fixarea preţurilor muncilor agricole; îmbunătăţirea rasei vitelor. Secţia III: lucrările publice; drumurile; podurile; statistica; spitalele; şcolile; casele de binefacere; în Muntenia, poştele.

2. Marele vistier, care deveneà totodată ministru al finanţelor şi al industriei şi comerţului. De el depindeau poştele în Moldova.

3. Secretarul Statului, corespunzător fostului postelnic, şeful cancelariei Domnului. Prin el corespundeà Domnul cu celelalte departamente şi în genere cu autorităţile interne, precum şi cu agenţii ţării la Poartă, cu paşalele dela Dunăre şi cu agenţii străini din Principate.

4. Marele logofăt al dreptăţii, adică ministrul justiţiei, care însă în unele cazuri prezidà şi o înaltă instanţă judecătorească.

5. Numai în Muntenia, marele logofăt al credinţei, sau al pricinilor bisericeşti, adică ministrul cultelor, printr'o dedublare a atri-

1) Cf. şi legile de la 1833 în Analele parlam. ale României, III^1. 355 şi III^2 350—2.

buţiilor de până atunci ale marelui logofăt. In Moldova, o „vornicie bisericească" s'a înfiinţat abia la 1844.

6. Marele spătar în Muntenia şi marele hatman în Moldova, şefi ai miliţiei.

Numai marele vornic, marele vistier şi secretarul Statului se întruneau, cel puţin de două ori pe săptămână, în sfat administrativ ordinar. Acest sfat examină proectele de legi.

Pentru rezolvirea chestiunilor de mai mare importanţă, se adunau toţi miniştrii în sfat administrativ extraordinar, prezidat de Domn.

Şefii departamentelor corespundeau cu Domnul, după cum am spus, prin mijlocirea secretariatului Statului. De asemenea, proectele de legi întocmite de diferitele departamente, erau trimise adunării prin ofis domnesc contrasemnat tot de secretarul Statului şi numai citit în adunare de şeful departamentului respectiv. Votul ei, adunarea îl aduceà la cunoştinţa Domnului prin adresă semnată de preşedinte şi de toţi deputaţii, iar Domnul răspundeà adunării, prin ofis contrasemnat iarăş de secretarul Statului, dacă întăreşte sau nu legea. Abia printr'un decret din 22 Fevr. 1859 cancelaria ministerului de externe a încetat de a fi centrul tuturor trebilor Statului, pentru a căror expediere autorizarea Domnului erà necesară. Numai de atunci s'a hotărît că fiecare ministru, fiind secretar de Stat şi, conform art. 15 din Convenţia de la Paris din 1858, răspunzător de actele sale, va supune însuş Domnului rapoartele privitoare la lucrările departamentului său şi va contrasemnà decretele domneşti privitoare la acel departament, aducând şi însuşi la îndeplinire rezoluţiile domneşti asupra rapoartelor. [1]).

Fiecare departament aveà câte un director, corespunzător secretarului general de azi.

Departamentele se împărţeau în secţii, fiecare cu câte un şef corespunzător directorului de azi. Regulamentul organic introduceà răspunderea ministerială, dar printr'o formulă foarte vagă: făceà pe şefii secţiilor răspunzători împreună cu ministrul pentru lucrările secţiei lor.

Secţiile se împărţeau în mese, cu câte un nacialnic, un ajutor de nacialnic şi câţiva scriitori. Fiecare secţie aveà reghistratorul său.

Leafa miniştrilor a fost urcată de la 500 la 2.000—2.800 lei vechi, sau 768—1.084 lei aur de atunci, ceiace echivalà cu 2303—3252 lei aur dela 1914, la care dată miniştrii nu primeau decât 1500 lei şi ar face azi 48.000 lei în loc de 44.620 cât este retribuţia miniştrilor actuali.

Directorii de ministere, înfiinţaţi în Moldova [2]) abia la 1833 şi ale căror atribuţii au fost precizate în Muntenia [3]) printr'o lege dela 1834, primeau 1500 lei vechi pe lună.

1) Bujoreanu, Colecţiune de legiuirile României, 1873, I. 53.
2) Analele parlame., III², 345—9.
3) Ibid., IV¹. 91.

Şefii de secţie erau retribuiţi cu câte 1000 lei vechi în Muntenia, cu 500 de lei vechi în Moldova, ceeace corespundea cu 1152 şi 576 lei aur de la 1914.

Nacialnicii de mese primeau câte 500 lei vechi şi ajutorii lor câte 300 lei vechi pe lună;

Scriitorii aveau câte 150 lei vechi pe lună, ceea ce corespundea cu 171 lei aur de la 1914.

Reghistratorii primeau 250 lei vechi adică 285 lei aur dela 1914.

Diviziunile teritoriale au rămas cele vechi. Căimăcămia Craiovei a fost însă desfiinţată prin ofis al lui Kisseleff de la 13 August 1831. In Muntenia, o comisie a lucrat până la 1844 la modificarea hotarelor judeţelor, începând dela Olt şi sporindu-le întinderea, astfel încât a dispărut judeţul Săcuenilor, care cuprindeà câte o parte din actualele judeţe Prahova şi Buzău. In Moldova s'au desfiinţat, încă dela 1834 judeţele Hârlău, Cârligătura şi Herţa.

Iată cum rezumă Barbu Ştirbei, în raportul citat de la 1832 către Kisseleff, viţiile administraţiei judeţene sub vechiul regim: *a)* ispravnicii cumulau atribuţii administrative şi judecătoreşti; *b)* în sistemul impozitului de repartiţie, unitatea fiscală fiind grupul de indivizi, zis liude, ispravnicii trăgeau foloase personale din gruparea arbitrară în liude a birnicilor din sate; *c)* îşi făceau izvor de venituri din repartizarea între sate a rechiziţiilor în natură, sau din corvezile pentru săvârşirea lucrărilor publice; *d)* zapciii, cari aveau sub administraţia lor aproape 10.000 oameni, nu primeau de cât 15 lei vechi leafă pe lună şi-şi mai şi cumpărau posturile; *e)* sameşul (casierul) judeţului erà retribuit cu 100 lei vechi lunar, dar plăteà marelui vistier 2,5, sau chiar 20.000 lei anual. Aceste abuzuri au putut fi curmate, măcar în parte, prin: *a)* sporirea lefurilor; *b)* separaţia atribuţiilor administrative şi judecătoreşti; *c)* introducerea impozitului de cotitate; *d)* desfiinţarea corvezilor şi rechiziţiilor în natură; *e)* săvârşirea lucrărilor publice prin contracte, ori în regie cu sume din casa de rezervă, sau împărţite proporţional între dajnici; *f)* fixarea preţului zilei de lucru şi al chiriei carelor sătenilor.

Ispravnicii s'au numit în Muntenia, în urma propunerii lui Barbu Ştirbei, cârmuitori, iar în Moldova li s'a zis ispravnici administratori. Ei aveau să fie numiţi de Domn, pentru 3 ani, dintre doi candidaţi propuşi de sfatul administrativ. Li s'au lăsat numai atribuţii administrative. Depindeau de ministrul de interne, dar primeau ordine şi dela ceilalţi miniştri, dela fiecare întrucât priveà treburile departamentului său.

Leafa ispravnicilor a fost urcată de la 500 la 1.000 lei vechi, sau 381 lei aur de atunci, ceeace echivalà cu 1143 lei aur dela 1914, dată la care prefecţii nu primeau decât 800 lei şi ar face azi 25.600 lei în loc de 22.250 cât este leafa prefecţilor.

Cancelaria cârmuitorilor de judeţe se compuneà dintr'un sameş sau cap al cancelariei, numit în aceleaşi condiţii ca şi ispravnicii, un

ajutor al sameșului și doi scriitori. Sameșii au primit 300 lei vechi pe lună, echivalenți cu 342 lei aur de la 1914; scriitorii câte 60 lei vechi, sau 69 lei aur dela 1914.

Județele nu aveau personalitate juridică. Proclamația de la Islaz, la 1848 cerea, în punctul 10, „dreptul pentru fiecare județ de a-și alege dregătorii săi", iar Kogălniceanu, tot atunci, recunoștea dreptul fiecărui ținut, oraș și comună de a-și controlà administrațiile și interesele locale prin sfaturi ținutale, municipale și comunale 1).

In ședința de la 15 Nov. 1857 a divanului ad-hoc al Moldovei, M. Kogălniceanu relevà că toate interesele generale și locale erau centralizate în mâinile guvernului. Opinà că consilii generale ar trebui să hotărască asupra intereselor ținutale, iar consilii de ocoale și sătești asupra intereselor locale. In ședința dela 13 Dec. s'a făcut apoi propunerea de recunoaștere a ținuturilor ca persoane morale și de înființare în fiecare ținut de consilii alese, însărcinate cu votarea bugetului, cercetarea socotelilor, repartizarea contribuțiilor directe și propunerea măsurilor de interes ținutal. Propunerea a fost admisă în unanimitate. In proectul de constituție elaborat la 1859 de comisia centrală de la Focșani, se prevedeà (art. 115—117) înființarea de consilii ținutale, municipale și comunale, cu competență în chestiunile de interes local, sub supravegherea Domnului și a adunării spre a nu-și depăși atribuțiile și a nu vătămà interesele generale.

Acest deziderat a fost, în ce privește județele, transformat în proect de lege la 29 Nov. 1861 de Comisia centrală de la Focșani 2), dar n'a fost tradus în fapt decât prin legea votată la 10 Martie 1864 și promulgată de Cuza Vodă la 31 Martie următor, care a înființat consiliile județene.

Numărul plășilor fiecărui județ a fost redus. Administratorii de plasă au fost intitulați sub-cârmuitori în Muntenia, priveghetori de ocoale în Moldova. Se numeau, tot pe trei ani, în modul următor: cârmuitorul județului, împreună cu boerii proprietari din județ 3) în Muntenia, cu vorniceii satelor din județ în Moldova, prezentau Sfatului administrativ câte doi candidați pentru fiecare plasă sau ocol, dintre boernași, mazili sau neamuri, proprietari în județ. Sfatul prezinta aceste liste Domnului, care alegea.

Leafa zapciilor a fost urcată la 200 lei vechi în Muntenia, ceea ce

1) Anul 1848 în Principatele române, IV. 103.

2) Acest proect se deosebește de legea votată la 1864 numai în următoarele puncte: legea nu cuprinde art. 8—14; alineatele 2—4 din art. 19; al. 4—5 din art. 20; al. 1—4 din art. 21; art. 23 și 24; al. 1 din art. 25; art. 26, 27, 29, 36—43 din proect, toate relative la amănuntele operațiilor electorale și la poliția în localurile de vot. De asemenea, altele erau în proect condițiile de eligibilitate (art. 45—6). In proect lefurile membrilor consiliului permanent și a grefierului (în lege, secretar) consiliului județean se plăteau de Stat (art. 74), pe când în lege figurează printre cheltuelile obligatorii ale județului. In sfârșit legea (art. 56) prevede o casă de pensii pentru funcționarii consiliului județean.

3) Cu deputați ai plășilor, ziceau instrucțiile ulterioare din 12 Martie 1851

echivalează cu 228 lei aur dela 1914, sau 7.296 lei de azi când retribuția pretorilor variază între 7.840 și 13.580 lei, deci este mai mare ajungând și până la dublu.

Privitor la ispravnici și zapcii Regulamentul Organic prevedeà că deoarece li se dau lefuri suficiente, „de acum înainte nu vor puteà să ceară nimic dela locuitorii satelor, nici să primească ceva, sub orice numire va fi". Asemenea dispoziții se repetaseră de multe ori dela Const. Mavrocordat încoace.

In sarcina zapciilor de plăși erà lăsată concentrarea impozitelor din ocolul lor și transmiterea la reședința județului. Mai aveau să apere pe săteni de năpăstuiri, raportând cârmuitorului și având dreptul, dacă acesta nu luà măsuri, să se adreseze direct ministrului de interne.

In Moldova, o circulară din Decemvrie 1840 precizà îndatoririle priveghetorilor de ocoale cu privire la starea sanitară, lucrul câmpului, drumuri, poduri, magazii de rezervă și, dispoziție interesantă, îl obligà să observe ca orândarii dela sate să nu însărcineze pe locuitori cu datorii pe băutură peste sume ce se fixau anume.

In ce privește comunele, trebuie să deosebim capitalele, celelalte orașe și satele.

In București se înființà un Consiliu comunal, ales după cum urmează: în fiecare culoare locuitorii întrunind anume condiții de vârstă și de cens, convocați de preoți în urma circulării ministrului de interne, alegeau, pentru trei ani, pe deputații culorilor; aceștia alegeau apoi pentru un an: cinci membri neretribuiți ai sfatului orășenesc, dintre proprietarii de case sau de moșii de o anume valoare și o comisie de 10 membri, însărcinată cu alcătuirea bugetului, ce se supuneà aprobării marelui vornic dinăuntru, și cu controlul socotelilor anuale.

Președintele sfatului orășenesc erà numit dintre membrii lui, de Domn, asupra propunerii marelui vornic.

Sfatul se adunà cel puțin de două ori pe săptămână în casa orașului și se ocupà numai de chestiuni economice și edilitare. La toate desbaterile asistà un comisar al guvernului, care raportà marelui vornic orice constatare făceà de „necredință sau lenevire".

Veniturile orașului se compuneau mai ales 1) din zecimi adiționale la capitație și patentă și din accize sau mansupuri, care se arendau la mezat, membrii sfatului fiind opriți prin legea munteană dela 1833 de a le luà ei în arendă. Casierul sfatului erà ales de sfat și retribuit. Nu puteà face nici o plată fără autorizare scrisă iscălită de toți membrii sfatului. Erà răspunzător pentru orice furtișag sau rea întrebuințare a sumelor încredințate lui.

Regulamentul organic intră în anănunte cu privire la hotarele ca-

1) Cf. legea munteană de la 1833 în Analele parlam. III[1]. 180 și cea moldovenească din acelaș an, ibid. III[2]. 377.

pitalei, la pavarea ulițelor, la lărgirea lor, la scurgerea bâltacurilor, ridicarea gunoaelor, înfiinţare de pieţe pentru desfacerea alimentelor, îndestularea cu apă, luminarea oraşului, etc., chestiuni care făcuseră şi mai înainte obiectul unor dispoziţii administrative. In plus se înfiinţau cimitirele, oprindu-se înmormântările pe lângă bisericile din oraş.

La Iaşi sfatul orăşenesc a fost compus din 5 membri, unul ales de obişnuita obştească adunare din sânul ei, ceilalţi patru de către staroştii corporaţiilor. Hotărîrile sfatului nu se puteau pune în lucrare fără aprobarea marelui vornic, iar socotelile comunei aveau să să fie cercetate de controlorul finanţelor Statului.

Pentru celelalte oraşe şi târguri, Regulamentul organic prevedeà că-şi vor puteà cârmuì „materialnicele interesuri" prin câte un sfat de 4 membri în Muntenia, de trei membri în Moldova, zis „maghistrat" şi ales de orăşenii cu un anumit cens. Ispravnicul judeţului aveà să vegheze ca membrii magistratului să nu abată „către al lor în parte folos, ceeace s'a hărăzit spre binele obştesc."

O lege munteană din 1834 hotărî că fiecare târg şi mahală de oraş va aveà o „cutie" alimentată din adaos la dajdia orăşenilor, într'o proporţie mai mare decât adaosul pentru cutiile săteşti, de oare ce pentru birnicii orăşeni stăpânirea face multe jertfe, înlesnindu-le mijloacele de îndestulare, asigurându-le serviciu medical şi spitale. De altă parte „oraşele şi târgurile având nevoe de negustori şi meseriaşi, iar satele de plugari şi muncitori, se cuvine să fie oarecare împiedicare pentru aceştia din urmă ca să nu poată năvăli cu atâta înlesnire în laturile oraşelor şi târgurilor, din care cauză munca pământului se împuţinează şi scumpetea în oraşe şi târguri creşte pe fiecare zi" [1]). Este interesant că tocmai aceleaşi argumente motivaseră înfiinţarea, la 1794, a dregătoriei de mare vornic al oraşului Bucureşti, cu misiunea de a ţineà la curent catastihul locuitorilor birnici din capitală, pentru a nu se strecurà printre ei săteni fără a contribuì la sarcinile orăşeneşti, dar făcând concurenţă târgoveţilor şi scumpind traiul [2]). Marele vornic al poliţiei a funcţionat şi în epoca regulamentară, cu însărcinarea de a percepe dările străinilor din oraş şi de a controlà, în fiecare an, împreună cu mitropolitul, marele ban şi deputatul de Ilfov, socotelile sfatului comunal al capitalei [3]).

Cât priveşte satele, Regulamentul organic dispuneà că vor puteà alege, în Muntenia câte un pârcălab, în Moldova câte un vornicel „ce sunt ca o poliţie în sat", însă prin ştirea şi cu învoirea atât a cârmuitorului judeţului, cât şi a stăpânului moşiei „după vechiul obiceiu". Pârcălabul sau vornicelul percepeau capitaţia, pentru care locuitorii satelor erau solidar răspunzători. In caz că întâmpinau

1) Analele parlam., IV, 109.
2) Urechia, V, 170.
3) I. C. Filitti, Domniile române sub Regulamentul organic, p. 187.

dificultăţi în percepere, cereau mai întâi concursul proprietarului şi, dacă acesta erà ineficace, se adresau cârmuitorului de plasă.

Se înfiinţà o cutie obştească a satului, alimentată mai ales dintr'un adaus la capitaţie [1]) şi a cărei gestiune erà încredinţată unui sfat de 6 locuitori aleşi, împreună cu preotul şi cu proprietarul sau vechilul acestuia. Cutia satului serveà la plata pârcălabului sau vornicelului şi mai ales la complectarea lipsei ce se puteà ivì în suma capitaţiei satului, pe urma morţii sau mutării sătenilor, în intervalul de 7 ani dela o catagrafie (recensământ) la alta. In Moldova instrucţii din anii 1834, 1840 şi 1843 obligau pe vornicei să urmărească pe tâlhari, să supravegheze pe orice nou venit în sat, să îndemne pe săteni să-şi facă grădini de legume, să întreţie armăsari şi berbeci pentru reproducere.

O lege munteană din 1833 obligă pe săteni să clădească, după un plan dat de stăpânire, o casă a satului, în care să se păstreze arhiva, să se adune epitropii cutiei săteşti şi judecătoria sătească de împăciuire, sau judeţul sătesc, înfiinţat de Regulamentul Organic şi care a funcţionat câţiva ani.

Desfiinţându-se prin Regulamentul organic vornicia de pripas, o lege munteană din 1832 îndatorà fiecare sat să aibă văcari plătiţi puşi sub supravegherea proprietarului şi a cârmuitorului de plasă. Proprietarul vitelor prinse în semănături plătea o despăgubire interesatului şi o amendă în folosul cutiei săteşti. Juraţii satelor erau delegaţi pe rând pentru cercetarea stricăciunilor pricinuite de vite şi raportau celorlalţi juraţi şi stăpânului moşiei. O întreagă procedură erà instituită pentru a dà de urma proprietarului vitei. Asemenea dispoziţii existau în Moldova încă de la 1776.

In Muntenia, la 1851, Barbu Ştirbei a reorganizat sfatul sătesc. L'a compus din pârcălab, un reprezentant al proprietarului şi doi sau patru „deputaţi" aleşi, de toţi câţi plăteau capitaţia, dintre sătenii fruntaşi. Acest sfat nu erà însă chemat să delibereze asupra intereselor satului. Erà numai un organ de execuţie al organelor administrative superioare. Mai aveà şi atribuţii judecătoreşti pentru pricinile mici dintre săteni şi pentru neînţelegerile dintre proprietari şi clăcaşi cu privire la lucrarea pământului.

In şedinţa dela 20 Dec. 1857 a divanului ad-hoc al Moldovei, deputaţii micilor proprietari au propus statornicirea în deobşte a comunelor şi înfiinţarea de consilii comunale alese. Mihai Kogălniceanu a observat însă că dacă chestiunea nu prezintă greutăţi pentru satele răzăşeşti, erà spinoasă pentru celelalte sate, căci implică împroprietărirea satelor şi revizuirea raporturilor dintre proprietari şi ţărani.

Infiinţarea comunei rurale a fost însfârşit prevăzută în legea rurală dela 11 Iunie 1862, votată imediat după asasinarea la 8 Iunie,

1) Cf. legea din Dec. 1831 în Analele parlam. II, 273—8.

a lui Barbu Catargi. Erà proectul întocmit de comisia centrală. Art. 2 dispuneà că „toate satele compuse din locuitori.... așezați pe moșiile proprietarilor, pe acelea ale Statului, ale mănăstirilor și așezămintelor publice, se constituie în comune". Art. 3 : „Fiecare proprietar care are azi pe moșia sa unul sau mai multe sate ori cătune, va cedà, odată pentru totdeauna, cu chirie perpetuă, pentru așezarea și întocmirea teritorială a comunei, câtimea de pământ arătată la art. următor, în care câtime va intrà și vatra satului. Acest loc va aveà numirea de pământ comunal, va formà raza satului și va trebuì să fie laolaltă". Art. 9 : „Tot locul cuprins de drumurile și ulițele de comunicație principală, precum și locurile pe care sunt zidite bisericile, cimitirele, casele de consiliu comunal și de școală, cu împrejmuirile lor, nu se vor socotì în măsura pământului cedat comunei". Art. 11 : „Teritoriul comunal se va hotărnicì și se va împietrì, înconjurându-se cu șanț sau gard de către locuitorii fiecărui sat, sub priveghérea consiliului comunal, a proprietarului și a guvernului". In sfârșit, art. 13 prevedeà posibilitatea pentru comună de a răscumpărà de veci de la proprietar terenul cedat ei. Astfel se deosebeà pentru întâia oară satul de proprietatea vecină și se creeà o proprietate a satului.

Legea dela 1862 n'a fost însă sancționată de Cuza Vodă, de oare ce nu corespundeà intențiilor lui în privința rezolvirii chestiunii rurale. In aceste împrejurări se publică totuși la 1863 „Manualul pentru trebuința sfaturilor sătești" [1]) Erà compus în formă de întrebări și răspunsuri, pe înțelesul sătenilor, Se defineà satul ca o adunare de familii care-și înlesnesc traiul prin muncă pe acelaș tărâm. Biserica, școala, casa de sfat, drumurile, fiind pentru trebuința fiecărui locuitor, formează proprietatea comună a satului. In casa de sfat se adună locuitorii ca să chibzuiască despre trebuințele lor și să asculte poruncile stăpânirei. Sfatul priveghează la liniștea, buna petrecere și dreptățile fiecărui locuitor și este mijlocitor între sat și cârmuirea de plasă. Capul sfatului este preotul, care trebuie să fie negreșit omul cel mai cinstit, căci este slujitorul lui Dumnezeu. Locuitorii să fie cu băgare de seamă la alegerea membrilor sfatului. Li s'a dat dreptul de alegere pentrucă, trăind împreună, știu mai bine cari sunt oamenii cu tragere de inimă pentru sat. Se arată atribuțiile sfatului printre care este și întocmirea bugetului, care trebuie să prevadă ca cheltueli obligatorii, plata învățătorilor, vătășeilor, pândarilor, dorobanților, costul registrelor de stare civilă și al Monitorului. Invoelile între proprietari și muncitori agricoli, trebuie păzite cu sfințenie, căci sunt contracte libere și cel ce le calcă se expune la despăgubiri. Urmează lămuriri despre proprietate. Este rodul muncii, adunat și economisit. Proprietatea moșiei trebuie respectată tot atât cât aceea a vitelor și a casei fiecărui locuitor. Se explică apoi rostul impozitelor. Mai înainte, zice manualul, numai unii plăteau impozite, iar nu țara întreagă; aceasta fiind o mare nedreptate, de la suirea pe tron a M. S. Vodă Alex. Cuza s'a făcut lege ca toți să plătească impozite după puterea și averea fiecăruia.

1) Bujoreanu, l. c. 921.

Comuna rurală și consiliile comunale au fost însfârșit înființate și organizate prin legea votată la 9 Martie 1864 și promulhgată de Cuza Vodă la 31 Martie. Ea dispuneà că „toate satele, orașele și târgurile României vor formà pe viitor comune independente".

* * *

Cât privește organizarea poliției prin Regulamentul Organic, trebuie să deosebim iarăși orașele, județele și satele.

La București, șef al poliției rămâneà marele agă, retribuit cu 2000 lei vechi pe lună, echivalenți cu 2.300 lei aur dela 1914, ajutat de un cinovnic retribuit cu 500 lei vechi echivalenți cu 575 lei aur dela 1914, un reghistrator plătit cu 150 lei vechi sau 171 lei aur dela 1914, și câțiva scriitori cu câte 100 lei vechi lunar, sau 114 lei aur dela 1914. Pe lângă agie se aflau 10 dorobanți călări. Orașul erà împărțit în 5 culori sau plăși, fiecare în frunte cu un comisar, numit dintre boeri și retribuit cu 500 lei vechi pe lună, sau 570 lei aur de la 1914. Fiecare culoare erà subîmpărțită în trei popoare, cu câte un epistat retribuit cu 200 lei vechi, sau 228 lei aur dela 1914. Pe lângă fiecare comisariat erau 2 dorobanți călări. O lege specială pentru străjuirea de noapte în capitală se întocmește la 26 Martie 1856.

La Iași, marele agă erà retribuit cu 1500 lei vechi pe lună. Orașul erà împărțit în 4 cvartaluri, fiecare subîmpărțit în trei departamente. Pe lângă poliție funcționau seimeni în uniformă, comandați de căpitan și însărcinați cu străjuirea de noapte. O mențiune deosebită se cuvine „Așezământului polițienesc" de la 9 Iunie 1850.

Avea 158 articole, repartizate astfel : Cap. I, Atribuțiile poliției : Secția I, privegherea liniștei și pázirea bunei rânduelí; Secția II, poliția muncipală, Secția III, poliția judiciară; Cap. II, Poliția orașului Iași : Secția I, atribuțiile șefului poliției, Secția II, sfatul polițienesc judiciar, Secția III, atribuțiile comisarului șef al poliției municipale, Secția IV, atribuțiile comisarilor de poliție, Secția V, despre epistații secțiilor, Secția VI, despre sergenții de oraș, Secția VII, despre fanaragii, Secția VIII, despre jandarmii poliției, Secția IX statul poliției Iași, Secția X, despre înalta poliție.

Poliția se ocupă cu supravegherea străinilor și a servitorilor cu aplicarea măsurilor sanitare, cu îndestularea orașului și cu paza de foc.

Regulamentul organic al Munteniei a prevăzut, asupra propunerii lui Barbu Știrbei, organizarea unui serviciu de poliție în toate reședințele de județe, sub conducerea unui polițmaister, retribuit cu 250 lei vechi lunar, sub ordinele ispravnicului județului. In Moldova o lege din 1835 fixà îndatoririle polițmaisterilor [1]). Se lămureà că po-

1) Vezi I. C. Filitti, Domniile române sub Regulamentul organic, p. 457.

liția „nu judecă, ci numai lămurește pricinile și le raportuește ispravnicului cu trimiterea vinovatului".

Cât privește vechea poliție în județe, Barbu Știrbei o caracteriză astfel în raportul său către Kisseleff la 1832 : marele spătar aveà sub ordine cătane împrăștiate într'o polcovnicie și 2, 3, sau chiar 4 căpitănii în fiecare județ. Cătanele, recrutate dintre țărani, nu erau nici îmbrăcate, nici hrănite de Stat și în loc să primească o leafă măcar pentru cumpărarea prafului de pușcă și a plumbului, plăteau anual spătarului. Nici polcovnicii, nici căpitanii, nu primeau leafă și totuși ofereau cu plăcere bani pentru a fi numiți. Spătarul, vânzând cu 4, 5, 6 și chiar 10, 15, sau 20.000 lei fiecare polcovnicie sau căpitănie, autoriza hoțiile în mod tacit.

O lege munteană din 1832 a înființat pe lângă fiecare ispravnicat, poliție de oraș, și cârmuire de plasă, dorobanți călări, comandați de tiști, și organizați în parte după vechiul sistem slujitoresc. Tiștii, retribuiți cu 100 lei vechi lunar, erau aleși de cârmuitorii județelor, în înțelegere cu boerii proprietari, dintre boernași, neamuri și mazili. Dorobanții, scutiți de cvartir și de recrutare,formau trei cete, care slujeau, cu schimbul, câte zece zile. Erau plătiți din cutia satului cu câte un leu pe zi de serviciu, dar toată întreținerea și echiparea erà în sarcina lor.

O legiuire din 30 Iulie 1850 a lui Barbu Vodă Știrbei, desăvârși organizarea dorobanților din județe [1]). Dorobanțul aveà să fie ales de către săteni dintre cei mai vrednici pentru asemenea slujbă și să se angajeze pe șase ani, depunând jurământul militar. De altă parte, tot militarul eșit din slujba oștirii și apt pentru serviciul de dorobanț, erà dator să slujească alți șase ani ca atare în județul său de origine. Comandanții dorobanților aveau să fie numiți pe viitor dintre ofițerii oștirei dar rămâneau dependenți de ministerul de interne. Se fixà un model de uniformă, pe care însă dorobanțul trebuià să și-o facă pe proprie cheltuială, după cum trebuià să aibă și cal.

In Moldova, o lege dela 1833 a înființat slujitori călări pe lângă autoritățile administrative, judecătorești și vamale, ca să urmărească hoții, să transporte dările încasate, să păzească temnițele, să asigure straja de noapte, să transmită ordinele. In fruntea lor, la fiecare reședință de județ, se aflà câte un căpitan. Nu erau retribuiți și erau întreținuți și echipați de către alți trei locuitori din sat cari, în schimb, erau scutiți de dări și de lucru la drumuri. Pentru transportul poștei se înființau, în aceleași condițiuni, țimirași pedeștri, Dela 1845 însă în Moldova, slujitorii în loc de a fi întreținuți de sate, au fost retribuiți printr'un adaus la capitație. O lege din 12 Martie 1850 transformă apoi corpul de slujitori în corp de jandarmi, comandat de un colonel, având în subordine 2 maiori, câte unul pentru 6 ținuturi, fie care ținut având o companie [1]).

1) Tot atunci o lege pentru organizarea grănicerilor. (Bulet. oficial, 23 și 25 Iulie)

Putem spune că filiația jandarmeriei noastre rurale se urcă până la Const. Vodă Mavrocordat.

In fiecare sat Regulamentul Organic orândui câte doi vătășei călări cu leafă, pentru siguranță. Toți sătenii erau însă datori să ajute la prinderea răufăcătorilor, fiind și chezași unii pentru alții, iar ca răsplătire și încurajare primeau o parte din banii găsiți. Erà o dispoziție pe care o găsim mai din vechi și înscrisă și în codul penal al Moldovei dela 1820 [2]).

Vătășeii erau încă în ființă la 1863 când se publică un regulament pentru serviciul lor [3]). Erau învoiți pe cel puțin trei ani, plătiți de sat și puși sub ascultarea sfatului sătesc. Serveau cu rândul, câte o săptămână. Purtau corespondența oficială; erau postași rurali, aduceau la îndeplinire poruncile guvernului și hotărîrile sfatului sătesc privitoare la raporturile dintre locuitori și proprietar; asistau pe perceptor la încasarea dărilor; privegheau conservarea împrejmuirilor localurilor comunale, a șanțurilor, podurilor, drumurilor, plantațiilor, fântânilor, aveau paza vitelor căzute în pripas; iscodeau pe străini și vagabonzi; urmăreau pe răufăcători; culegeau lămuriri asupra crimelor și delictelor; arestau pe turburătorii ordinei publice și pe cei surprinși vătămând proprietățile comunale și particulare; asigurau straja de noapte. Orice faptă a vătășeilor cari ar jicnì pe locuitori în folosința legiuitelor libertăți, ziceà regulamentul de la 1863, este o pășire peste marginile puterii încredințate lor. Ei nu vor puteà arestà pe nimeni fără ordin formal al consiliului sătesc, sau al subprefectului, afară de cazurile când vor găsì pe cineva „în chiar vină veghiată". Bătaia este oprită, dar cel ce batjocorește pe vătășel în îndeplinirea datoriei, este trimis în judecată. Vătășeii nu pot întrebuință arma decât când se îndreaptă asupră-le lovituri și silnicii, sau când alt mijloc nu au de a apără postul sau persoanele ce li sunt încredințate. In privința instrucției, disciplinei, armamentului și echipamentului, vătășeii depindeau de ministerul de război. Pentru abateri de la datorie, erau destituiți sau trimiși în judecată.

V.

Dacă sfera de activitate a administrației noastre s'a putut lărgi dela Regulamentul Organic încoace, dacă preocupări intermitente din sec. al XVIII-lea, au putut trece pe planul întâi, dacă înfăptuiri încercate și atunci au putut fi duse la bun sfârșit, dacă într'un cuvânt progrese netăgăduite au putut fi realizate în domeniul lucrărilor pu-

1) Manualul administrativ al Moldovei, I. 92.106.
2) Cf. I. C. Filitti și D. I. Suchianu, Contribuții la istoria justiției penale în Principatele române, p. 44.
3) Bujoreanu, l. c. 925.

blice, şi în primul rând al drumurilor,[1]) în serviciul sanitar, edilitate, învăţământ, asistenţă, organizarea poştelor, aceasta nu se datoreşte dispoziţiilor legislative înscrise în Regulamentul Organic. Dacă ar fi fost numai acestea, ar fi putut rămânea şi ele afirmaţii platonice de intenţii bune ca şi atâtea dispoziţii similare din vremea domniilor anterioare.

Progresul s'a datorit revizuirii raporturilor noastre cu Poarta, ceeace a făcut cu putinţă stabilitatea măcar relativă a domniilor, întocmirea de bugete anuale şi mai ales a determinat acel avânt economic care a asigurat mijloacele financiare necesare oricăror înfăptuiri.

De altă parte, odată cu emanciparea noastră măcar parţială politică şi economică, şi-au putut dà liber curs şi aspiraţiile spre mai bine, atâta vreme năbuşite ale societăţii noastre.

S'a ivit de atunci, în clasa noastră conducătoare, o pleiadă de bărbaţi desinteresaţi cari s'au pus chiar în fruntea mişcărilor pe urma cărora nu aveau decât de pierdut, gata să-şi sacrifice şi privilegiile şi averile în serviciul renaşterei României. Exemplul dat de ei a fost comunicativ. La 1857, în ajunul convocării divanului ad-hoc, un manifest [2]), iscălit de boeri munteni socotiţi ca reacţionari, în frunte cu Barbu Catargi, cereà, pe lângă unire şi Domn străin, guvern reprezentativ, egalitate înaintea legii şi a sarcinilor publice, dreptul pentru oricare de a ocupà funcţiile Statului, cu singura restricţie a selecţiunii fireşti. Tot atunci, în divanul ad-hoc al Moldovei care, spre deosebire de cel din Muntenia, a formulat şi deziderate de reforme interne, s'a votat *cu unanimitate* în ziua de 25 Octomvrie 1857, oborârea privilegiilor boereşti.

Cată să ne descoperim înaintea acelei generaţii de bărbaţi de seamă cari nu şi-au făcut din politică izvor de satisfacţii personale şi cată să-i imităm.

Dar fireşte că atavismul datorit unor împrejurări seculare, de care însă nu eram răspunzători, apăsa încă greu asupra noastră. Administraţia a continuat să lase mult de dorit, căci nu se puteà improvizà o întreagă lume nouă care să aplice în toată conştiinţa dispoziţiile legislative aşternute pe hârtie. Dăinuirea păcatelor trecutului este înfăţişată în răspunsul adunării muntene la mesagiul domnesc din 1842, în învinuirile aduse la 1848 cârmuirilor lui Gheorghe Vodă Bibescu şi lui Mihai Vodă Sturza, în constatările pe care Barbu Vodă Ştirbei le făceà la 1850 cu prilejul unei călătorii de inspecţii prin ţară, în discuţiile din divanul ad-hoc al Moldovei la 1857, în raportul prezentat de o comisie europeană congresului dela Paris la 1858 cu privire la situaţia Principatelor : răspunderea ministerială o ficţiune,

1) Un „departament al lucrărilor publice" a fost înfiinţat în Moldova la 21 Ian. 1851.—In Muntenia, la 10 Sept. 1852, se creează o direcţie a lucrărilor publice pe lângă ministerul de interne.

2) D. A. Sturdza şi alţii, Acte şi doc. privitoare la ist. renaşterii României, IV, 175.

dispoziţii din Regulament rămase neaplicate, prefecţii şi subprefecţii arbitrari ca şi mai înainte, sfaturile săteşti simple unelte ale administratorilor de plăşi, banul public prădat sau risipit, lumea împărţită în apăsători şi apăsaţi.

Şi totuşi se cuvine să fim mai indulgenţi faţă de trecutul nostru, gândindu-ne că şi astăzi, deşi ne-am bucurat de 60 de ani de viaţă constituţională, ni se mai potrivesc următoarele cuvinte ale lui Alexis de Tocqueville : „Am întâlni în legile, în ideile, în obiceiurile vremurilor trecute, urmele unora din viţiile care, după ce au ros vechea societate, ne frământă încă" [1]).

De altă parte, eu unul nu mă pot declarà satisfăcut cu progresele realizate în acest răstimp, odată ce din ele nu s'au împărtăşit decât într'o prea slabă măsură masele mari ale populaţiei româneşti. Opera cată să fie desăvârşită. Aceasta este marea datorie a generaţiei nouă de funcţionari şi de funcţionare. Pentru îndeplinirea ei, o pregătire şi profesională şi sufletească mi se pare însă că ar fi mai eficace decât un perpetuum mobile legislativ.

Trecutul de care ne-am ocupat ne învaţă că o bună administraţie nu se poate clădì decât pe o sănătoasă temelie economică. Instituţiile valorează cât oamenii cari le compun, iar oamenii chinuiţi de necazuri nu pot îndeplinì o înaltă misiune socială.

IOAN C. FILITTI

ANEXĂ

Cred nimerit a publicà acì însoţit de expunerea lui de motive, cel mai vechi proect de descentralizare administrativă la noi. A fost întocmit de Barbu Catargi, preşedintele celui dintâi guvern comun al amândurор Principatelor, îndată după contopirea, în Dec. 1861, a administraţiilor lor. Prezentat adunării legiuitoare la 19 Martie 1862, a fost însă respins, sub cuvânt că erà rău venit în momentul când, dimpotrivă, trebuià să se iea măsuri de complectă unificare.

EXPUNERE DE MOTIVE

Ţara noastră având o întindere considerabilă în lungimea ei, lipsită de înlesnirea comunicaţiilor de care celelalte naţii se bucură, având către aceasta o formă de guvern care centralizează toate lucrările într'un singur punct, acela al înaltei oblăduiri, a suferit în tot timpul mari anevoinţe în expedierea lucrărilor... Se nădăjdueşte că prin această descentralizare parţială şi recentralizare numai a lu-

1) L'ancien régime et la révolution, 1860, p. 11.

crărilor de mare importanță la minister, pe de o parte se vor statornici mai prielnic bazele unei fuziuni de administrație completă care, printr'o grabnică executare a legilor, va lega mai bine între ele diferitele părți ale teritoriului român, printr'o mai strânsă legătură a intereselor tuturor, iar pe de altă parte guvernul, adunând mai cu înlesnire luminile necesare asupra trebuințelor locale și generale, va putea întinde și modifica mai bine, prin legi și regulamente, mijloacele de ameliorație dictate de experiență; în fine ministerele se vor despovăra de lucrarea amănuntelor de toată ziua, de care acum se află atât de năbușite încât vremea materială le lipsește de a se ocupa de lucrările mai înailte ce sunt chemate a săvârși. Tot într'o vreme multe din acele mărunte, care și ele au gravitatea lor, le scapă fără voe din vedere, rămân părăsite, sau se rezolvă într'un chip neîndestulător.

PROECT DE LEGE

PENTRU IMPĂRȚIREA PRINCIPATELOR UNITE IN PATRU PREFECTURI GENERALE

TITLUL I

PARTEA I-a

Despărțirea teritorială.

Art. 1. — Teritoriul Principatelor Unite se împarte în patru Prefecturi Generale:

A) Prefectura Generală de Nord va cuprinde 9 districte adică: Dorohoi, Botoșani, Suceava, Neamț, Iași, Roman, Bacău, Vaslui și Fălciu, având reședința în Capitala Iași;

B) Prefectura Generală Maritimă, va cuprinde 8 districte și anume: Cahul, Covurlui, Ismail, Tecuci, Tutova, Putna, Râmnicul-Sărat și Brăila, cu reședința la Galați;

C) Prefectura Generală de Centru, va cuprinde 9 districte: Prahova, Buzău, Ialomița, Ilfov, Dâmbovița, Vlașca, Teleorman, Argeș și Muscel, cu reședința la București;

D) Prefectura Generală Occidentală, sau Olteană, va avea de Capitală Craiova și se va compune din 6 județe: Romanați, Vâlcea, Dolj, Gorj, Mehedinți și Olt.

PARTEA II-a

Administrația Prefecturilor Generale.

Art. 2. — Administrația generală se compune:

A) De un prefect general;

B) De un Consiliu general;

C) De un general sau alt comandant superior al trupelor, a căruia înființare și atribuție se vor regula printr'o legiuire specială proectată de ministerul de răsboi;

D) De o Curte de apel cu un procuror general, pentru a căruia întocmire se va supune osebit proect de lege de ministerul justiției;

E) De un agent superior al ministerului finanțelor, întocmit printr'o legiuire alcătuită de acest minister;

F) De un agent superior al lucrărilor publice.

TITLUL II

Despre numirea prefectului general.

Art. 3. — Prefectul general va fi totdeauna ales din persoanele ce vor fi ocupat funcții înalte în Principatele Unite, începând dela director de departament (azi secretar general) sau membru al Curților de apel, până la ministru inclusiv, sau dela colonel până la general.

Art. 4. — Numirea sa se face de Domnitor pe temeiul prezentației ministrului de interne.

Art. 5. — Directorul prefecturei generale urmează să fi fost cel puțin prefect de județ în curs de 3 ani, sau 5 ani șef de secție într'un minister sau să fi ocupat asemenea post echivalent în celelalte ramuri ale administrației publice.

TITLUL III

PARTEA I-a

Atribuțiile și îndatoririle generale ale prefectului general.

Art. 6. — Prefectul general, în calitatea sa de reprezentant al guvernului, are precăderea onorifică asupra tuturor celorlalte autorități și îndată după aceea a înaltelor corpuri ale Statului.

Art. 7. — Prefectul general, deși atârnă deadreptul de ministrul dinlăuntru, ca organ însă general al guvernului are o acțiune de priveghere și de control asupra tuturor funcționarilor publici din circumscripția sa.

Prin urmare el ia măsurile necesare pentru executarea legilor, decretelor și hotărîrilor ministeriale în genere.

PARTEA II-a

Atribuții administrative.

Art. 8. — Prefectul general are dreptul de a anula și a reforma actele amploiaților administrativi, financiari și ai lucrărilor publice, pe cât le va dovedi contrarii legilor și dispozițiilor luate de ministerele respective, sau a ordinelor date chiar de el însuși, în limitele căderilor sale.

Art. 9. — Administrații au drept de recurs la prefectul general, în conformitate cu art. 13, în contra tuturor actelor emanate dela agenții deosebitelor ministere, prin care ei ar crede că li s'ar fi jignit interesele legitime.

Art. 10. — La caz de neînțelegere între prefectul general și agenții superiori ai districtelor asupra unei chestii de căderea Consiliului general, cel dintâi supune împrejurarea acelui Consiliu, iar în lipsă-i Comitetului permanent și după încheierea unuia din aceste corpuri, de va mai întâmpinà opunere, va luà măsuri provizorii în conformitate cu opinia exprimată, supunând tot odată împrejurarea ministerului respectiv spre a i se da deslegarea definitivă.

Art. 11. — Prefectul general, primind reclamații contra prefecților de județe sau altor agenți ai osebitelor ministere, va proceda prin anchetă, dacă împrejurarea va fi de o importanță însemnată sau grea de constatat altfel.

Art. 12. — Când se ivesc mai multe reclamații de asemenea natură, prefectul general se poate transporta în persoană la fața locului și, dovedind neorândueli din partea vreunui amploaiat superior al districtului, cere suspendarea sau destituirea lui dela ministerul respectiv.

Dacă din contra abaterile dovedite vor fi comise de amploaiați secundari, precum subprefecți, casieri, secretari și alți asemenea funcționari a căror leafă e mai mare de lei 300, prefectul general îi poate suspenda și cere dela ministerul respectiv a lor destituire.

Toți ceilalți amploaiați cu leafă dela 300 lei în jos, se destitue și se numesc deadreptul de prefectul general, cu îndatorire din parte-i de a raportà la minister destituirea și înlocuirea acelor amploaiați.

Anchetele și măsurile sus menționate, când vor privi pe vreun militar, se vor face totdeauna prin înțelegere și conlucrare cu șeful trupelor din acea circumscripție.

Intr'un cuvânt, prefectul este însărcinat a culege și a transmite guvernului toate științele proprii a-l povățui și a-l lumina asupra trebuințelor despărțirii sale, spre a se putea lua măsurile de îmbunătățire și reformele cerute de interesul public.

Art. 13. — Prefectul general, deși fără amestec direct în atribuțiile judiciare și militare străine de administrație, va avea cu toate acestea îngrijirea de a preveni ministerul respectiv despre orice abatere dela legi ar observà că se urmează din partea împiegaților de orice rang dependenți de acele ministere.

Art. 14. — Prefectul general încunoștiințează pe fiecare minister de orice împrejurare importantă ce-l privește.

Aceste încunoștiințări regulate se fac de două ori pe lună, iar la împrejurări de o importanță mai mare și mai grabnică, el înștiințează pe acele ministere, le supune opinia sa și cere aprobarea măsurilor ce va fi luat provizoriu.

Art. 15. — Prefectul general va fi îndatorat a face de 2—3 ori pe an o preumblare în toată circumscripția sa, spre a inspectà și cunoaște mai de aproape exacta funcționare a mecanismului guvernamental și efectele sale.

Art. 16. — Puncturile de căpetenie asupra cărora va ațintì mai cu osebire băgarea sa de seamă, vor fi:

a) poliția generală;

b) starea școalelor;

c) moralitatea profesorilor și mărginirea lor în programul lecțiilor ce sunt chemați a profesà;

d) moralitatea și exactitatea amploaiaților de toate treptele și aflarea în ființă a tuturor slujbașilor remunerați de Stat;

e) paza reglementelor cancelaricești în genere, iar mai cu seamă a contabilității;

f) starea temnițelor și a întemnițaților;

g) starea spitalurilor și ameliorațiile trebuincioase;

h) măsurile de salubritate în orașe și sate;

i) măsurile în contra epizootiei, a lăcustelor și altor calamități publice;

j) măsurile în contra incendiului și a inundațiilor;

k) starea caselor municipale;

l) respectarea contractelor de închiriere și arenduire a domeniilor Statului, a averilor mânăstirești și a proprietarilor cu chiriașii lor de toată treapta;

m) starea drumurilor generale și vicinale;

n) exactitatea lucrărilor de șosele și poduri, după cuprinderea contractelor antreprenorilor, sau a dispozițiilor luate de ministerul lucrărilor publice;

o) starea navigației fluviale și îmbunătățirile ce ar putea să se facă;

p) exacta aplicare a statutelor căilor ferate de către concesionari;

r) starea agriculturei și ameliorațiile ce ea reclamă;

s) starea și îmbunătățirea cerută a vitelor cornute și necornute;

t) exploatarea minelor;

u) starea stabilimentelor de ape minerale;

v) paza granițelor;

x) cu un cuvânt, toată mișcarea administrativă, financiară, militară și judecătorească, în conformitate cu legile și în apărarea fiecărui cetățean contra oricăror abateri și oricăror jigniri a intereselor sale.

PARTEA III-a

Ordinea publică.

Art. 17. — Prefectul general însărcinat cu siguranța și liniștea publică are dreptul de a lua orice măsuri legale pentru menținerea ordinei, precum și a concentra puterea armată din circumscripția sa în oricare punct trebuința va cere.

Art. 18. — In asemenea caz prefectul general dă ordine în scris la prefecții județelor și la șefii jandarmeriei din jurisdicția sa și se adresează deosebit la generalul trupelor din acea despărțire. Tot într'o vreme înștiințează grabnic pe guvern de cele întâmplate și de măsurile ce a luat.

PARTEA IV-a

Măsuri financiare.

Art. 19. — Prefectul general priveghează și ordonă executarea tablourilor de contribuții directe și de venituri municipale.

Art. 20. — El este însărcinat a priveghea împlinirea și întrebuințarea banilor publici. El controlează toate operațiile financiare ale circumscripției sale.

Art. 21. — El priveghează aplicarea legii pădurilor, moșiilor Statului și mânăstirești.

Art. 22. — El încuviințează, în marginile creditelor deschise, cheltuelile alocate pentru întreținerea și reparația șoselelor și a stradelor de prin orașe.

Art. 23. — El autorizează vânzarea ipotecilor sau a cauțiunilor depuse de antreprenori sau înapoierea lor la finitul lucrărilor.

Art. 24. — Oricine s'ar socoti în drept de a intenta un proces în contra Statului, va fi dator a adresa mai înainte prefectului general un memoriu asupra pretenției sale. După primirea acestui memoriu, care este o încercare de împăciuire, prefectul general consultă pe ministrul competent și cere instrucțiile sale.

PARTEA V-a

Atribuțiile prefectului general ca tutor al comunelor.

Art. 25. — Prefectul general supune deciziunei ministrului de interne chestiile comunale care privesc direct interesul general al Statului, însă el dă deslegări prefecților districtelor și hotărăște asupra trebilor următoare :

a) bugetul și socotelile comunelor și municipalităților, când nu dau loc la impozit extraordinar ;

b) donații și legaturi de orice fel de avere, când nu este vreo reclamație a familiilor ;

c) chirii sau arenduiri de dat sau de luat ;

d) aprobarea planurilor și a devizurilor lucrărilor comunale ;

e) planul alinierii orașelor și comunelor ;

f) măsuri de asigurare în contra focului ;

g) înființare de pavele în orașe și târguri.

Art. 26. — Prefectul general poate anulà hotărîrile municipalității, eșite din cuprinderea legilor.

Art. 27. — In principiu, prefectul general nu se poate substituì municipalităților, prin urmare nu poate hotărî în treburi ce sunt de atribuțiile autorității municipale. La caz însă când o municipalitate, după invitările și avertismentele prefectului general sau a prefectului districtului, ar rămânea neactivă într'un caz atingător de atribuțiile sale, precum acela de îndestulare, de salubritate sau de securitate publică, atunci prefectul general ia deadreptul sau prin prefectul districtului hotărîri de poliție municipală și le face a se executa în socoteala acelui corp municipal.

Art. 28. — Când unul din membrii municipalităților s'ar dovedi culpabil de acte contrarii legilor sau de sfeterisire de bani ce ar cere darea sa în judecată, prefectul general, prin încheerea consiliului sau a comitetului permanent încuviințată de minister, îl suspendă.

Art. 29. — Când toată municipalitatea va fi implicată sau cel puțin majoritatea, prefectul general, după încunoștiințarea ministrului, autorizează pe prefectul local a înlocui provizoriu pe acei membri pânăla a lor desvinovățire, iar la caz de condamnare îi înlocuește printr'o nouă alegere.

PARTEA VI-a

Dispoziții generale privitoare la prefectul general.

Art. 30. — Oricine poate a se adresa la prefectul general cu suplică arătătoare de reclamația sa.

Atr. 31. — Hotărîrea prefectului general nu este neapelabilă. Recursul dinaintea ministerului este totdeauna deschis.

PARTEA VII-a.

Desființarea vorniciei orașului.

Art. 32. — Vornicia orașului București se desființează.

Art. 33. — Atribuțiile sale trec la Prefectura județului Ilfov.

I. C. F.